

**EESTI NELJAS PERIOODILINE ARUANNE KODANIKU- JA POLIITILISTE
ÕIGUSTE RAHVUSVAHELISE PAKTI TÄITMISE KOHTA**

2018

Sissejuhatus

1. Eesti Vabariik ühines kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga 21. oktoobril 1991 ja see jõustus Eesti suhtes 21. jaanuaril 1992. Oma kolmanda aruande pakti täitmise kohta esitas Eesti 2009. aastal. Inimõiguste Komitee arutas seda 12. ja 13. juulil 2010 ning võttis 27. juulil 2010 vastu lõppjärelused.
2. Käesolev aruanne on esitatud pakti artikli 40 ja Inimõiguste Komitee enne neljanda aruande esitamist tõstatatud ja 116. istungjärgul 7.–31. märtsil 2016 vastu võetud küsimuste alusel.
3. Aruande on koostanud Välisministeerium koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Kaitseministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumiga.

A – Üldteave riigi inimõiguste olukorrast

Küsimus nr 1. Komitee soovitude rakendamine

4. Selles peatükis on komitee soovitude rakendamise üldised meetmed vaid hariduse valdkonnas. Teiste valdkondade üldisi meetmeid on kirjeldatud B-osa vastavates allosades.
5. Põhiseaduses on sätestatud, et põhiõigused on Eesti Vabariigi põhiväärtused. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning riikliku õppekava kohaselt on inimõigused Eesti hariduse põhiväärtused.
6. Ka Eesti Vabariigi haridusseaduse järgi lähtuvad hariduse põhialused üldnimilikest ja rahvuslikest väärtustest ning isiku-, usu- ja südametunnistuse vabadusest.
7. Hariduse eesmärgid on järgmised:
  - luua soodsad tingimused isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, samuti rahvusvähemuste ja Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis;
  - kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi;
  - luua igaihele eeldused pidevõppeks.
8. Inimõigused ja sellealane haridus on seotud tihedalt ka „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ strateegiliste eesmärkidega, eriti muutunud vaatenurgaga õpetamisele ja õppimisele ning võrdsetele võimalustele hariduses, mis mõlemad eeldavad inimõiguste ja ühiste väärtuste olemasolu ning peegelduvad nii õppetundides kui ka koolikultuuris. Ka ülejäänud strateegiadokumendid tuginevad samadele põhimõtetele – kõigi poliitiliste algatuste üldine eesmärk on luua tugev ja sidus ühiskond.

9. 2014. aasta augustis kiitis valitsus heaks põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava muudatused, mis parandasid muu hulgas soolise võrdõiguslikkuse edendamist mainitud haridusastmetel, sh sotsiaalteaduste, karjääriplaneerimise ning tehnoloogia ja käsitöö õpetamist. Õppekava on pädevus- ja tulemuspõhine ning kehtestab õpetamis- ja õppekeskkonnale nõuded, rõhutades muu hulgas koolide kohustust luua ja tagada selline keskkond, kus austatakse inimõigusi, ei diskrimineerita kedagi ning õpilased osalevad kooli juhtimisel nii palju kui võimalik.

10. Sellega seoses on pööratud märkimisväärselt tähelepanu koolikiusamise ennetamisele ja tõkestamisele. 2015. aastal võeti vastu kiusamisvaba haridustee kontseptsioon. Sellega kehtestatakse prioriteedid ja tegevused, mida rakendab eelkõige nn kiusamisvaba koalitsioon – valdkonnas aktiivselt tegutseva mitme MTÜ ja Tartu Ülikooli eetikakeskuse võrgustik.

11. Inimõiguste haridus koos väärtushariduse, meediakirjaoskuse ja kriitilise mõtlemisega on „Üldharidusprogrammi 2016–2019“ („Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ ühe osa) arenduseesmärk.

12. 2009. aastal kinnitas Haridus- ja Teadusministeerium riikliku programmi „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013“, mida pikendati aastateks 2015–2020. Väärtusarenduse põhieesmärgid on järgmised:

- edendada arutelu ja ühiste arusaamade kujundamist väärtustest, mille uurimine ja kasutamine aitaks lahendada Eesti ühiskonna põletavamaid probleeme;
- kõrvaldada lünk väärtuste valdkonna retooriliste deklaratsioonide ja tegelike valikute vahel, nii et ühiskonna arengut puudutavad soovid täituksid;
- võimaldada uuel põlvkonnal lahendada ühiskondlikke küsimusi, aidates noortel tunnustada ja ületada problemaatilisi hoiakuid väärtuste valdkonnas;
- toetada laste ja noorukite väärtusharidust lasteaedades ja koolides, nii et igaüks neist võiks areneda sellises hariduskeskkonnas, mis toetab terviklikku isiklikku arengut, selge arusaama kujunemist oma väärtustest ja võimet ühiskonnas edukalt koostööd teha;
- julgustada kogu ühiskonda toetama lasteaedu ja koole, nii et kõik ühiskonna liikmed tunneksid ära ja aitaksid kasutada ühiskondlike probleemide lahendamise võimalusi, mida pakub haridus.

13. Seoses sisserändajatega on Eesti Pagulasabi, Tartu Ülikooli eetikakeskus, MTÜ Mondo, MTÜ Ethical Links jt korraldanud hulga tegevusi. Näiteks on eetikakeskus töötanud välja õpilaste mängu „Väärtuste avastajad“ versiooni, milles käsitletakse rännet ja pagulasi. Ka MTÜ Mondo on koostanud õpilastele samateemalise mängu. 2016. aasta sügisel korraldati mitmekultuurilise koolikeskkonna konverents. Nii Mondo kui ka Ethical Links on koostanud õppematerjale ning korraldanud õpetajatele koolitusi ja muid üritusi üleilmastumise, mitmekultuurilisuse, religiooni jne teemadel.

Küsimus nr 2. Olulised arengusuunad inimõiguste propageerimist ja kaitsmist puudutavas õiguslikus ja institutsioonilises raamistikus

14. Riigikaitsevaldkonnas on suurimaks arenguks naissoost isikute ajateenistuse läbimise legaliseerimine. 2013. aasta 1. aprillil jõustus uus kaitseväeteenistuse seadus, mille alusel võimaldatakse naissoost isikutel asuda vabatahtlikult ajateenistusse võrdsetel alustel meessoost isikutega. Kuna naissoost kodanikel ei ole ajateenistuse läbimine kohustuslik, on neil õigus loobuda ajateenistusest 90 päeva jooksul ajateenistusse asumisest arvates. Alates 2013. aastast on ajateenistuse läbinud 41 naist ja 2016.–2017. aastal oli ajateenistuses 17 naist.

Soovitus nr 7

15. 2015. aasta alguses tehtud karistusseadustiku muudatusega on seadustikku täiendatud piinamise kuriteokoosseisuga, mis vastab rahvusvahelisele piinamise definitsioonile ([KarS § 290¹](#)).

Soovitus nr 9c

16. Inimkaubandusvastased erisätted on kehtestatud karistusseadustiku muudatusega, mis jõustus aprillis 2012 ([KarS § 133](#)).

17. Samuti on karistatav inimkaubanduse toetamine, kupeldamine, prostitutsioonile kaasaaitamine, doonorlusele sundimine ja inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil.

Soovitus nr 14

18. Olulisi muudatusi võrreldes eelneva perioodiga asendusteenistuse menetlusprotsessides ei ole toimunud. 2015. aastal valis asendusteenistuse 53 ning 2016. aastal 97 isikut.

Soovitus nr 15

19. 1. aprillil 2013 jõustunud uue [avaliku teenistuse seadusega](#) kitsendati märkimisväärselt ametnike ringi. Streikimisõigust kirjeldatakse pikemalt küsimuse nr 22 vastuses.

B – Spetsiifiline teave pakti artiklite 1–27 rakendamisel

Pakti rakendamise õiguslik raamistik

Küsimus nr 3. Riiklik inimõiguste kaitse asutus

20. Viimasel ajal on leitud poliitiline tahe ja valmisolek õiguskantsleri institutsiooni ametlikuks akrediteerimiseks Pariisi põhimõtete kohase inimõiguste kaitse institutsioonina (NHRIna) ning on alustatud ettevalmistusi, et teha selleks vajalikud muudatused õiguskantsleri tegevust reguleerivates seadustes.

Küsimus nr 4. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik

21. Alates soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku institutsiooni asutamisest 2005. aasta oktoobris on institutsiooni riigieelarveline rahastus kasvanud 51 705 eurolt 2006. aastal (esimene täisaasta) 167 140 euroni 2015. aastal. Vahesel määral on eelarve suurenemist mõjutanud ka lisandunud ülesanded.

22. 1. jaanuaril 2009 jõustunud võrdse kohtlemise seadusega laiendati senise soolise võrdõiguslikkuse voliniku pädevust, mis hõlmab nüüd soolise võrdõiguslikkuse küsimuste kõrval ka võrdse kohtlemise küsimusi etnilise kuuluvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude ja seksuaalse sättumuse alusel.

23. Volinikul on olnud võimalik taotleda lisarahastust ka Euroopa Liidu või muude finantsmehhanismide vahenditest. Aastatel 2013–2016 (I kvartal) viis volinik Sotsiaalministeeriumi koordineeritud Norra finantsmehhanismi 2009–2014 raames ellu soolise võrdõiguslikkuse ning töö- ja pereelu ühitamise programmi, mille eelarve oli 700 000 eurot. Programmi elluviimiseks värvati voliniku kantseleisse lisavahenditest ka lisapersonali.

24. Praegu saab volinik anda vaid juriidiliselt mittesiduvaid arvamusi, kuid Sotsiaalministeeriumis valmimisel oleva uue võrdse kohtlemise seaduse eelnõu järgi plaanitakse laiendada voliniku pädevust nii, et ta saab õiguse pöörduda kohtusse enda või kannatanu nimel. Samuti soovitakse anda volinikule pädevus lepitada diskrimineerimisvaidluse pooli.

Küsimus nr 5. Komitee lõppjäreldeuste levitamine ja rakendamine

25. Komitee lõppjäreldeused on avaldatud eesti ja inglise keeles Välisministeeriumi kodulehel.

26. Kohtunikele on korraldatud mitu koolitust rahvusvahelise, Euroopa Liidu (EL) ja riikliku õiguse ning Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika teemal. Eesti kohtunikud on

osalenud ka mitmel väliskoolitusel järgmistel teemadel: põhi- ja inimõiguste kohaldamise normatiivsed probleemid, juurdepääs õigusemõistmisele liidus ning ELi soolise võrdõiguslikkuse alane õigusraamistik. Kõik need koolitused on aidanud ühtlasi kaasa paktsi sätestatud õiguste kohaldamisele.

Mittediskrimineerimine ning rahvusliku, rassilise ja religioosse viha õhutamise keelamine

Küsimus nr 6. Võrdse kohtlemise seaduse muudatused

27. Võrdse kohtlemise seadus (VõrdKS) jõustus 1. jaanuaril 2009 ning selle eesmärk on tagada inimeste kaitse diskrimineerimise eest etnilise kuuluvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel.

28. VõrdKSi kohaldamisala on eri tunnuste puhul erinev. Kui usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel on diskrimineerimine keelatud üksnes tööeluga seotud küsimustes ja kutsealase ettevalmistuse saamisel (VõrdKS § 2 lg 2), siis etnilise kuuluvuse, rassi või nahavärvuse alusel on diskrimineerimise keeld ulatuslikum ning kehtib ka sotsiaalhoolekande-, tervishoiu- ja sotsiaalkindlustusteenuste ja -toetuste, hariduse ning avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste (sh eluaseme) saamise õiguste kohta (VõrdKS § 2 lg 1).

29. 6. mail 2017 jõustunud Euroopa Liidu kodaniku seaduse muudatusega lisati seadusesse Euroopa Liidu kodakondsus kui diskrimineerimise tunnus. Eelkõige oli selle täienduse eesmärk viia Eesti õigussüsteem kooskõlla Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2014/54/EL meetmete osas, mis lihtsustavad töötajate vaba liikumise raames töötajatele antud õiguste kasutamist.

Küsimus nr 7. Vihakuriteod

30. Karistusseadustiku muudatusi, mille kohaselt rassilisel, etnilisel, kodakondsuse, soo, seksuaalse sättumuse või sooidentiteedi vm sarnase motiiviga toime pandud süütegudel arvestatakse motiivi raskendava asjaoluna, ei ole veel vastu võetud, kuid need muudatused on endiselt kavas.

31. Tehtud ei ole ka muudatusi, mis kriminaliseeriksid rahvusvaheliste kuritegude õigustamise, eitamise või äärmusliku labastamise või rassistliku või muul viisil diskrimineeriva propaganda.

32. Vaenuliku iseloomuga intsidentide ja vaenumotiivi märkimisel süütegude registreerimisel ja menetlemisel on loodud infotehnoloogiline toetus. Koostöös OSCEga on süütegude menetlejatele kavandatud koolitused vaenusüütegude teemal.

Küsimus nr 8. Vähemusrühmade diskrimineerimise vähendamine

33. Siseministerium on teinud Politsei- ja Piirivalveametile (PPA) ning töötukassale radikaliseerumise äratundmise koolitusi. Lisaks töötavad Politsei- ja Piirivalveametis veebikonstaablid, kes tuvastavad vihakõne ja reageerivad sellele.

34. Politsei ja Piirivalveametis töötavad kolm veebikonstaablit, kelle igapäevaste tööülesannete hulka kuulub e-keskkonna vihakõnede ja kuritegudele viitava teabe seire, avalikkuse teadlikkust suurendavate loengute korraldamine vihakuritegude teemal ja päringutele vastamine. Veebikonstaablid seiravad ka rassistliku sisuga, vähemuste ja eri välismaalaste rühmade vastu suunatud avaldusi. Veebikonstaablid on läbinud spetsiaalse koolituse. Kavas on veebikonstaablite arvu suurendada ja seiret tehniliselt laiendada.

35. Viimastel aastatel on PPA korraldanud kultuurierinevusteemalisi koolitusi politseinikele. Sarnaste koolitustega jätkatakse. Samuti tegeletakse DARRA (*Detention and Response to Radicalization Appearances*) projektiga, mille peamine eesmärk on parandada politseinike oskusi radikaliseerumise ilminguid märgata ja radikaliseerumise juhtumitega tegeleda. 2016. aastal koostati uurijatele juhised karistusseadustiku rakendamiseks vihakuritegude korral.

36. 16. jaanuaril 2016 võttis Eesti üle Euroopa Liidu ohvrite direktiivi, mis näeb ette kõigi kannatanute, eelkõige aga haavatavate sihtrühmade, sh vaenukuritegude ohvrite individuaalsete vajaduste hindamise, ohvrite kaitse ning igakülgse toetamise. Sisekaitseakadeemia on koostanud ja katsetanud nn sensitiivsustreeninguid, mida hakatakse pakkuma muu hulgas politseinikele. Koolitused on praktilise suunitlusega: kuidas suhelda ohvriga tema vajadusi silmas pidades ning ohvraid teiseselt ohvrustamata. Koolituse ettevalmistusel tehti aktiivselt koostööd ka Justiitsministeeriumi ja Siseministeeriumi ametnikega. On kavandatud ja sõlmitud kokkulepe OSCE ODIHRiga Eestis politseinikest koolitajate koolitamiseks. Koolitustel saavad osaleda ka mõned prokurörid.

37. 2016. aastal toetas valitsus vihakõnevastase kampaania tegevusi, mida koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium ning rakendab SA Archimedes noorteagentuur.

38. 2015. aasta kohta koostati esimest korda eraldi vaenusüütegude statistika peatükk Justiitsministeeriumi väljaantavasse kuritegevuse statistika aastaraamatusse „Kuritegevus Eestis“. Vaenusüütegude statistikaülevaate koostamise põhimõtetes lähtutakse Soome eeskujult. 2016. aastal loodi PPAs võimalused vihakuritegudealaste statistiliste andmete kogumiseks.

39. 2016. aasta sügisest on politsei infosüsteemis (MIS, mis on E-toimiku osa) võimalik vaenusüütegusid liigitada uute juhtumiliikide alla. MISi lisati Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveameti koostöös vaenu õhutavad juhtumiliigid:

- 1) rass, usk, päritolu;
- 2) seksuaalne sättumus/identiteet;
- 3) muu.

2016. aasta sügisest asendati infosüsteemis kuriteo motiiv „rassiline/rahvuslik motiiv“ üldisemaga – „vaenumotiiv“, mis võimaldab vaenusüüteo motiivi lisada ka nende kuritegude puhul, kus vaenumotiiv ei ole seotud vaid rassilise/rahvusliku motiiviga.

40. Eesti osaleb ELi, Euroopa Nõukogu ja OSCE/ODIHRi vaenusüüteost teatamise ning registreerimisega seotud tööühmades.

Meeste ja naiste võrdsus

Küsimus nr 9. Meeste ja naiste võrdsus

Stereotüübid

41. Selleks et saada parem ülevaade meeste ja naiste hoiakutest ning arvamustest oma olukorra ja positsiooni kohta ühiskonnas, korraldati 2003., 2005., 2009., 2013. ja 2016. aastal soolise võrdõiguslikkuse uuringud. Riikliku uuringu eesmärk on analüüsida soolise võrdõiguslikkusega seotud arvamusi ja hoiakuid. Uuring hõlmab eri eluvaldkondi, nagu mõjuvõim, majandus, tööelu, eraelu, haridus ja vägivald. Tulemusi kasutatakse olemasoleva soolise võrdõiguslikkuse poliitika hindamiseks ja uute soolist ebavõrdsust vähendavate poliitiliste meetmete väljatöötamiseks.

42. 2008. aastal jõustunud uus reklaamiseadus sisaldab mitut uut soolise võrdõiguslikkuse sätet. Seaduse kohaselt ei tohi reklaam soo alusel laimata ega diskrimineerida, eirata soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet, pisendada kummagi soo tähtsust ega kujutada kumbagi sugu domineerivalt ega alluvalt. Lisaks keelab see reklaami, mis kujutab isikuid seksuaalobjektidena, sobimatut alastust, kasutab seksuaalse alatooniga väljendeid või kujutisi või kujutab pildiliselt või heliliselt seksuaalakti. Samuti keelab see pornograafilise sisuga reklaami ja seksuaalset rahuldust pakkuvate teenuste, sh prostitutsiooni reklaamimise, ning reklaamid, mis viitavad sellistele teenustele või aitavad neid hankida.

43. Nii riik kui ka huvirühmad, näiteks ülikoolid, on võtnud palju meetmeid, et kajastada meedias soolise võrdõiguslikkuse teemat. 2010. ja 2013. aastal korraldati sooliste stereotüüpide vastu võitlemiseks mitu laiaulatuslikku teadlikkuse suurendamise kampaaniat. Kampaania ühe osana toodeti seitse videoklippi, mis tegelesid sotsiaalse palgalõhe, sotsiaalsete stereotüüpide, segregatsiooni, töö- ja eraelu tasakaalu jms teemadega. Neid kasutatakse edasi ka pärast kampaania lõppu.

44. 2015. aasta sügisel korraldati ESFi programmi raames valitud kutsekoolides, ülikoolides ja töökohtadel poiste ja tüdrukute karjäärpäevad, kus keskkooliõpilased said esmaallikast teavet ametite kohta, mida peetakse stereotüüpselt vastassoos esindajatele sobivamaks. Üritustest võttis osa 193 õpilast vanuses 15–19 aastat, kellest 45% olid poisid ja 55% tüdrukud.

45. 13. aprillil 2016 tähistas Eesti võrdse palga päeva. Selle raames korraldati noorte kirjandusvõistlus, kus keskkooliõpilased said esitada esseesid, luuletusi ja lühijutte võrdse palga ja muudel soolise võrdõiguslikkuse teemadel. Võistlus kulges väga edukalt, eri teemadel laekus 80 tööd ja parimaid neist auhinnati. Samal üritusel arutlesid kaks noorte väitlusrühma palgateabe avaldamise üle. Eesti linnades jagati inimestele teavet võrdse palga tähtsuse kohta ning julgustati neid mõtlema rohkem naiste ja meeste võrdõiguslikkuse peale.

46. 2011. aastal korraldatud uuring osutas, et õpetajate arvamused mees- ja naissoost õpilaste ning meeste ja naiste (käitumine, vajadused, võimed jne) kohta olid pigem stereotüüpsed, nagu see on ühiskonnas üldiselt. Samas oli enamik vastajatest veendunud, et õpilaste hindamisel järgitakse võrdse kohtlemise põhimõtet ning et poiste ja tüdrukute käitumise kohta kehtivad täpselt ühesugused nõuded. ENUT (Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus) analüüsis ühiskonnaõpetuse ja ajaloo õpikuid ning leidis, et mehi ja naisi kujutatakse pidevalt ebavõrdsetena ning õpikutes esineb soostereotüüpe.

47. Haridus- ja Teadusministeeriumi üld- ja kutsehariduse õppekirjandust puudutavad määrused nõuavad alates 2007. aastast, et õpikute ja muu õppematerjali tekstides ning illustratsioonides välditaks stereotüüpe, mis soodustavad sooliste eelarvamuste teket.

48. 2008.–2015. aastani korraldati lasteaedadest ülikoolideni mitu soolise võrdõiguslikkuse edendamise projekti ja need jätkuvad siiani. Peale uuringute ja analüüside on korraldatud ka koolitusi ning muid teadlikkuse suurendamise tegevusi, samuti on valmistatud sootundlike õppeainete jaoks ette õpetaja suunised ja soovitusel ning õppematerjalid. EWARi ja Praxise (Eesti sotsiaal-majanduslike uuringute keskus) korraldatud ning Norra finantsmehhanismi rahastatud hiljutiste projektide eesmärk on lõimida soolise võrdõiguslikkuse teemad kõrgharidusstandardisse, sealhulgas õpetajakoolitusse.

49. 2008.–2015. aastani korraldasid riik ja muud huvirühmad soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks hulga programme ja projekte, sealhulgas kaks suuremahulist ESFi programmi. Tegevuse põhieesmärk on olnud huvirühmade ja laiemal avalikkusel teadlikkuse suurendamine soostereotüüpidest ning soolist võrdõiguslikkust puudutavatest õigustest, kohustustest ja kasust. Tegevus on hõlmanud koolitusi ja muid teadlikkuse suurendamise üritusi, tööandjate suuniseid, konkreetseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse infomaterjale õigusekspertidele ja laiemale avalikkusele, uuringuid, laiaulatuslikke meediakampaaniaid jne. Mitme tegevuse keskmes on olnud sooline palgalõhe, töö- ja pereelu ühildamine, aga ka näiteks isadus.

Sooline palgalõhe

50. 2012.–2016. aastal koordineeris sotsiaalministeerium Norra finantsmehhanismi 2009–2014 rahastusel kahe miljoni euro suurust programmi soolise võrdõiguslikkuse ning töö- ja pereelu ühitamise propageerimiseks. Programmi raames korraldatakse mitmesuguseid projekte, sealhulgas üks statistikaameti projekt eesmärgiga töötada välja soolise palgalõhe statistika kogumise ja analüüsimise põhimõtted ning teine muu hulgas eesmärgiga suurendada

diskrimineerimise ohvrite teadlikkust õigustest ja aidata neid vahetult strateegilise hagelemisega, ning suurendada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku büroos töötavate ametnike pädevust.

51. Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt on Eesi kodanikul õigus valida vabalt tegevusala, elukutset ja töökohta. Välisriikide kodanikel ja Eestis elavatel kodakondsuseta isikutel on Eesti kodanikega võrdsed õigused, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seega võib järeldada, et sooline segregatsioon on Eestis seotud kõige tõenäolisemalt soostereotüüpide ja -ootustega.

52. 30. juunil 2016. aastal võttis Eesti Vabariigi valitsus vastu „Heaolu arengukava 2016–2023“ ja selle rakendusplaani. Heaolu arengukava on esimene kõikehõlmav sotsiaal- ja tööhõivepoliitika strateegiadokument. Sellel on kaks põhieesmärki: esiteks kõrge tööhõive tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu; teiseks sooline võrdõiguslikkus, suurem sotsiaalne kaasatus ning sotsiaalse ebavõrduse ja vaesuse vähenemine. Arengukaval on neli alameesmärki, millest üks on sooline võrdõiguslikkus. Selle alameesmärgi raames tegeletakse järgmiste teemadega: naiste ja meeste võrdse majandusliku sõltumatus toetamine; soolise palgalõhe vähendamine; naiste ja meeste tasakaalustatud osaluse saavutamine poliitika ning avaliku ja erasektori kõigil otsustustasanditel ning juhtimises; soostereotüüpide negatiivse mõju vähendamine otsustele ning naiste ja meeste igapäevaelule; õiguste kaitse tõhustamine seoses naiste ja meeste võrdse kohtlemisega ning soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks vajaliku institutsionaalse võimekuse, sealhulgas soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine. Rakendusplaani tegevused varieeruvad alates teadlikkuse suurendamisest kuni seadusandlike algatusteni.

53. Üks „Heaolu arengukava 2016–2023“ rakendusplaani põhimeetmeid on soolise palgalõhe konkreetne vähendamine järgmistel aastatel soolise võrdõiguslikkuse seaduse muudatuste abil. Viimane annab Tööinspeksioonile õiguse teha naiste ja meeste võrdse tasustamise nõude üle riiklikku järelevalvet ning õiguse kohustada tööandjaid korraldama võrdse tasustamise auditit juhul, kui Tööinspeksioonil on alust arvata, et tööandja sellesisuline tegevus võib olla diskrimineeriv.

54. Sotsiaalministeerium valmistas 2016. aastal ette poliitikaanalüüsi vanemapuhkuse ja -hüvitiste süsteemi kohta. Poliitikaanalüüsis antakse põhjalik ülevaade kõigi vanemapuhkuste ja -hüvitiste (kokku seitse eri puhkust ja hüvitist) statistikast, analüüsitakse tekkinud raskusi ja kitsaskohti ning pakutakse välja alternatiivseid poliitikasoovitusi koos nende mõjuhinnanguga. Poliitikaanalüüsis tuuakse välja kolm peamist eesmärki: soodustada vanemapuhkuse tasakaalustatumat jaotamist ema ja isa vahel, luua vanematele paindlikumaid võimalusi vanemapuhkuse kasutamiseks ja hüvitiste saamiseks ning tagada vanemapuhkuse ja -hüvitiste süsteemi õiguslik selgus ja eesmärgipärasus. Põhisoovituste hulka kuuluvad ka nn isakvoot ning võimaluste pakkumine mõlemale vanemale osajaga töötamiseks ja osaliselt puhkusel olemiseks.

Naised poliitilistel ja juhtivatel ametikohtadel

55. Selleks et elavdada arutelu naistele pakutavate võimaluste üle osutada valituks kõrgetele poliitilistele ametikohtadele, avaldas soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik enne 2015. aasta parlamendivalimisi analüüsi naiskandidaatide kohast valimisnimekirjades. Valimiste tulemuste põhjal koostati lisaanalüüs.

56. Rakendusplaani soolise võrdõiguslikkuse alameesmärgi üks fookusvaldkondi on naiste ja meeste tasakaalustatud osaluse saavutamine poliitika kõigil otsustustasanditel. Edusammude mõõtmiseks kasutatakse Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) soolise võrdõiguslikkuse indeksi mõjuvõimu indikaatorit. Rakendusplaani järgi võetakse järgmistel aastatel ettevõtjate suhtes meetmeid, et suurendada nende teadlikkust soolise tasakaalu parandamisvajadusest ja -võimalustest organisatsiooni juhtimistasandil. Lisaks kavandatakse teadlikkuse suurendamise tegevusi, et toetada valimisnimekirjades nn tõmbelukumeetodi võimalikku kasutust.

57. Riigikohtu naiskohtunike arv on suurenenud kahelt viiele (kokku on kohtunikke 19). Naiste osalus juhtivatel ametikohtadel institutsioonides, mis tegelevad põhiseaduslikkuse ja seaduslikkuse tagamisega, on tõusuteel. 2014. aastal nimetas valitsus ametisse naissoost riigi peaprokuröri. 2015. aastal nimetas valitsus ametisse naissoost õiguskantsleri. Riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe, riigisekretäri ja Riigikantselei direktori jne ametikohtadel töötavad mehed. Nende institutsioonide juhtivate ametikohtade soolise tasakaalustatuse parandamiseks ei ole erimeetmeid kavandatud. Alates 2016. aastast on Eesti Vabariigi president Kersti Kaljulaid.

58. MTÜ ETNA Eestimaal on keskendunud maapiirkondades elavate naiste ettevõtlikkuse soodustamisele ja toetamisele. 2012.–2014. aastal korraldas ETNA Avatud Eesti Fondi kaasrahastusel mikrokrediidi projekti, et pakkuda naistele ettevõtlusega alustamiseks või olemasoleva ettevõtte tegevuse laiendamiseks kõikehõlmavat toetuspaketti. Pakett hõlmas mentorlust, ettevõtluskoolitusi ja laenusid. Finantsmehhanism toimib ka pärast projekti lõppemist.

Institutsionaalsete mehhanismide kattuvus

59. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku ning õiguskantsleri pädevuse võimaliku kattuvuse ohtu vähendatakse koostööga kahe institutsiooni vahel, sest muid erimeetmeid ei ole peetud vajalikuks.

Naistevastane vägivald, sealhulgas koduvägivald

Küsimus nr 10. Naistevastane vägivald

60. Koduvägivalla mistahes avaldumisvormid on karistusseadustiku järgi kriminaliseeritud.

§ 121. Kehaline väärkohtlemine.

(1) Teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

2) see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

§ 58. Karistust raskendavad asjaolud

Karistust raskendavad asjaolud on:

4) süüteo toimepanemine isiku suhtes, kes on süüdlasest teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses, samuti süüdlase endise või praeguse pereliikme, süüdlasega koos elava isiku või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses oleva isiku suhtes;

12) süüteo toimepanemine alaealise suhtes mõjuvõimu või usaldust kuritarvitades;

13) isikuvastase süüteo toimepanemine täisealise poolt alaealise juuresolekul.

61. Lõppenud on Norra finantsmehhanismi 2009–2014 programm „Kodune ja sooline vägivald“, selle lõpparuanne on koostamisel. Seetõttu ei ole võimalik praegu rakendamist analüüsida. Kogu kavandatud tegevus (uuringud, koolitused, kampaaniad, infomaterjalid, teenused, raamatud jne) viidi siiski ellu ja 2016. aastal tehti programmi eesmärkide saavutamise tagamiseks audit. Sotsiaalministeeriumi koordineeritud Norra finantsmehhanismi 2009–2014 aastatel 2012–2016 rakendatud programmi „Kodune ja sooline vägivald“ hindas doonorriigi jaoks ettevõtte Civita ja see hinnang ei ole avalikuks kasutamiseks saadaval. Sotsiaalministeerium kavatseb esitleda programmi rakendamise üksikasjalikku ülevaadet pärast lõpparuande valmimist.

62. 2015. aastal rakendati esimest korda uut valitsuse vägivalla ennetamise strateegiat 2015–2020. Vägivalla ennetamiseks korraldati mitu kampaaniat: teadlikkuse suurendamise kampaania „Ava oma silmad“ noortele, koolitajate koolitus ning võimestamiskoolitused poistele ja tüdrukutele. Tehti koostööd iga-aastase tantsuüritusega „Koolitants“, mis pakkus head võimalust läheneda noortele üle kogu Eesti ning rääkida nendega soorollidest ja soopõhisest vägivallast. Kampaania tulemusel märkas kampaaniat 73,2% sihtrühmast. Samuti korraldati seksuaalvägivalla vastane kampaania, mis teavitas seksuaalvägivalla ohvreid teenustest ja laiemat üldsust seksuaalvägivallast.

63. 2015. aastal korraldati meditsiinipersonalile, politseiametnikele, kohtuametnikele ja sotsiaaltöötajatele hulk naistevastase vägivalda koolitusi. Koolitused korraldati koostöös mitme MTÜ ja avalik-õigusliku asutusega. Tänu mitmele teavituskampaaniale ja avalikkuse tähelepanule vägivalda probleemi suhtes otsis politseist ja Sotsiaalkindlustusametist abi rohkem ohvreid. Peame seda positiivseks märgiks, kuna ohvrid on osutatavatest tugiteenustest teadlikumad ja tunnevad end oma olukorras vähem häbimärgistatuna.

64. 2015. aastal valmistati Eestis ette MARAC-mudeli (*Multi Agency Risk Assessment Conferences*) projekt, et sellega 2016. aastal alustada. Loodi piirkondlikud võrgustikud ja alustati võrgustikukoolitustega. Projekt kestab kuni 2021. aastani.

65. Pärast seda, kui Eesti hakkas rakendama Euroopa ohvrite direktiivi, tehti kriminaalmenetluse seadustikus mitu muudatust. Kriminaalmenetluses on võimalik läheneda rohkem individuaalselt, et tagada ohvri vajaduste ja õiguste täielik rahuldamine.

Koolitustegevus ja aruandlus

66. Sisekaitseakadeemia alustas 2016. aastal politseinike nn sensitiivsustreeningutega. Akadeemia on riiklik institutsioon, mis pakub riigiametnike (sealhulgas maksu- ja tolliametnike, vangivalvurite ja politseinike) professionaalset haridust ning kuulub Siseministeeriumi haldusalasse. Plaanis on hakata pakkuma koolitust kõigile politseiametnikele ametliku õppekava ühe osana. Varem on politseiametnikele õpetatud, kuidas ohvritega suhelda ja motiveerida neid ohriabispetsialistidelt abi otsima. Viimase viie aasta jooksul on korraldatud 780 ametnikule 70 koolitust (alaealiste erikohtlemine, ohvriabi, ühisoperatsioonid kohalike omavalitsustega ja koduvägivald).

67. Riigikohtu õiguskoolituse osakond korraldab iga-aastaseid õiguskoolitusi ja pakub koolitusi vägivaldaga seotud teemadel. Viimane koolitus toimus 2017. aasta märtsis ja keskendus koduvägivalda psühholoogilistele tahkudele. Lisaks korraldatakse aasta jooksul mitu seminari vägivaldaga seotud teemadel.

68. Mis puudutab meditsiinipersonali, siis on korraldatud hulk projekte, et selgitada välja nende koolitusvajadus ning pädevus tunda ära ja toetada vägivaldaohvreid. Eesti on koostanud suunised seksuaalvägivalda ohvreid abistavatele tervishoiutöötajatele.

69. Norra finantsmehhanismi raames korraldati ümarlaudu, kus osalesid sotsiaaltöötajad, meditsiinipersonal, politseinikud ja juristid. Tartu Ülikooli arstiteaduskond osales ka projektis, mille eesmärk oli jõuda vägivalda, selle põhjuste ja tagajärgede mõistmise suhtes ühisele arusaamale, ning koostab selle tulemusel koolitusprogramme, mida hakkab pakkuma Tartu Ülikool.

70. Kui kriminaalmenetlus lõpetatakse oportuuniteedi põhimõttel, saavad vägivalda toimepanijad osaleda sotsiaalprogrammis. Ette on valmistatud ka vägivaldlatsete vabatahtlik

programm, millega on kavas alustada 2018. aastal. Vanglas on programmid kättesaadavad kodu- ja seksuaalvägivalla toimepanijatele.

Ressursid ja tugiteenused

71. Eesti on teinud vägivallaohvrite abistamisel märkimisväärseid edusamme. Alates 1. jaanuarist 2017 on naiste tugiteenus ohvriabi seaduse kohaselt ametlik teenus. Nii tagatakse selliste teenuste osutamist edaspidi kavandavatele organisatsioonidele stabiilsem tegutsemiskeskond ja suurem rahastus. Tugiteenused on kõigile naissoost ohvritele ja nende lastele tasuta. Eesti õigusaktides mainitakse esimest korda naistevastase vägivalla ohvreid. Tegemist on olulise sammuga probleemi teadvustamisel ja ohvritele asjakohaste tugiteenuste osutamisel. Naiste tugikeskused pakuvad naissoost ohvritele spetsiaalseid teenuseid. Enamik teenuseosutajatest on kas MTÜd või naisorganisatsioonid. Naiste varjupaigad pakuvad ohvritele tasuta teenuste paketti: esmane, juhtumipõhine ja psühholoogiline nõustamine; psühhoteraapia; juriidiline nõustamine ja vajaduse korral majutus. Kui naised vajavad turvamajutust, võivad nad lapsed varjupaika kaasa võtta. Peale selle töötab naissoost vägivallaohvrite ja nende lähedaste jaoks mõeldud ööpäevaringne abitelefon (ka kõik varjupaigad on ööpäev läbi avatud).

72. Enamik koduvägivalla ohvreid kasutab riiklikku ohvriabisüsteemi. Ohvriabispetsialistid pakuvad ohvritele tugiteenuseid, korraldavad neile psühholoogilist abi ja vajaduse korral ka kuriteoohvritele riikliku hüvitise. Ohvriabiteenused hõlmavad ohvrite nõustamist ja nende abistamist suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning juriidiliste isikutega. Inimkaubanduse ohvrite ja seksuaalselt ära kasutatud alaealiste jaoks on eriteenused, sh turvamajutus, toitlustamine, tervishoid, materiaalne abi ja vajaduse korral psühholoogiline nõustamine. Igas maakonnas töötab vähemalt üks ohvriabispetsialist, enamasti politseiga samas hoones. Kokku on neid Eestis 23. Naiste tugikeskused on olemas kõigis maakondades.

73. 2015. aastal alustati seksuaalvägivalla ohvrite tugiteenuste pakkumist. Eesti Seksuaalrõõmu Assotsiatsioon korraldas projekti, mille käigus loodi võrgustik ja saavutati haiglate valmisolek pakkuda vägistamisohvritele spetsiaalset tuge. Alates 2016. aasta novembrist koordineerib teenuseid Sotsiaalkindlustusamet. See tähendab, et teenus moodustab nüüd osa ametlikust ohvriabisüsteemist. Jätkame teenuste edasiarendusega.

Piinamise ning muu julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise ja karistamise keeld

Küsimus nr 11. Piinamine

74. 2015. aasta alguses tehtud karistusseadustiku muudatusega on seadustikku täiendatud piinamise kuriteokoosseisuga, mis vastab rahvusvahelisele piinamise definitsioonile (KarS § 290¹).

75. Ettenähtud sanktsioonimäär vastab sama raskete kuritegude eest kohaldatavale sanktsioonimäärale. Eraldi organi loomine piinamis- ja väärkohtlemisjuhtude uurimiseks ei ole kavas. Piinamise juhtumeid menetlevad politseiasutused, politseivägivalla juhtumitega tegeleb Politsei- ja Piirivalveameti sisekontrollibüroo, nende juhtumite kohtueelse kriminaalmenetluse võib prokurör üle viia Kaitsepolitseiametisse.

76. Piinamisega seotud registreeritud kuritegude ja nendega seoses esitatud süüdistuste arv on esitatud aruande lisas olevates tabelites. 2015. aastal mõisteti karistusseadustiku § 291 alusel süüdi kolm isikut, samas kui 2016. aastal mõisteti üks isik õigeks ja kedagi ei mõistetud süüdi. (vt tabelid 1 ja 2)

Küsimus nr 12. Ohjeldusmeetmed kinnipidamisasutustes

Ohjeldusmeetmete kasutamine

77. Ohjeldusmeetmeid kohaldatakse vaid vangistusseaduses ette nähtud juhtudel ennetaval või tõkestaval eesmärgil õigushüve kahjustumise vältimiseks. Mitte ühelgi juhul ei ole lubatud ohjeldusmeetmeid kohaldada karistusliku meetmena. Ohjeldusmeetmete kasutamine lõpetatakse kohe, kui kinnipeetavast tulenev oht on möödas, ja meetme kohaldamine ei tohi kesta üle 12 tunni.

78. 2015. aastal täiendati vangistusseadust sättega, millega täpsustati tervishoiutöötaja kohustust kontrollida kinnipeetava terviseseisundit pärast ohjeldusmeetme kohaldamist. Tervishoiutöötajal on kohustus kontrollida pärast kinnipeetava suhtes vahetu sunni kasutamist esimesel võimalusel kinnipeetava terviseseisundit, kui ohjeldusmeetmete kasutamisel rakendati füüsilist jõudu, kui kinnipeetav esitab terviseseisundiga seonduvaid kaebusi või kui ilmneb muu kinnipeetava terviseseisundi kontrollimise vajadus. Terviseseisundi kontrollimine on kohustuslik ka juhul, kui ohjeldusmeetmet kasutati kestvalt kauem kui 15 minutit, välja arvatud juhul, kui toiming tehakse varem väljaantud haldusakti alusel või käe- ja jalaraudade saatmisel kasutamise korral.

79. Kui ohjeldusmeetmet kohaldatakse varem väljaantud haldusakti alusel, on kinnipeetav enne haldusakti andmist ära kuulatud ning isik on teadlik, miks ohjeldusmeetmet kohaldatakse. Haldusakti sisu ja põhjendustega mittenõustumise korral on isikul võimalik haldusakt vaidlustada ja nõuda selle alusel tehtud toimingute õigusvastasuse tuvastamist. Justiitsministeeriumi vanglate osakond teeb vanglate üle teenistuslikku järelevalvet. Selle käigus kontrollitakse ohjeldusmeetmete kohaldamise õiguspärasust, et tuvastada võimalikku väärkasutamist või kuritarvitamist. Kontrollitakse vangla tegevuse seaduslikkust ja otstarbekust ning toimingute nõuetekohast vormistamist. Kui järelevalve käigus tuvastatakse rikkumine, tehakse vanglale ettekirjutus ning antakse juhiseid rikkumiste edaspidiseks vältimiseks.

80. Eesti vanglates on 77% erialase haridusega ametnikke. Nii on tagatud, et ametnikud oskavad ja teavad, kuidas ohjeldusmeetmeid kasutada. Samuti õpetatakse ametnikele täiendkoolituste käigus erinevate sündmuste lahendamist, õiguslikke aluseid, ohjeldusmeetmete õigeid kasutusviise jms. Teenistusliku järelevalve ja ametnike täiendkoolitustega tagatakse, et ametnikud on teadlikud ja järgivad ohjeldusmeetmete kohaldamisel rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid. Justiitsministeeriumis töötatakse praegu välja ohjeldusmeetmete kasutamise korda täpsustavat õigusakti, milles arvestatakse muu hulgas rahvusvaheliste organisatsioonide soovitusi, Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat, samuti CPT kontrollkäikude raames antud soovitusi.

Kinnipeetavate kaebeõigus

81. Õigusaktides on reguleeritud kinnipeetavate pöördumiste ja kaebuste menetlemise kord, sh tähtaeg, mille jooksul tuleb kinnipeetava kaebusele vastata. Ajaline piirang tagab omakorda kaebuste kiire menetluse. Samuti on Eesti vanglates ning Justiitsministeeriumi vanglate osakonnas sisekontrolli üksused. Sisekontrolli valdkonna teenistujate põhiülesanne on vanglas töötavate ametnike ja töötajate poolt toimepandavate õiguserikkumiste ennetamine, tõkestamine, avastamine ja menetlemine. Kui on tekkinud kahtlus, et vanglaametnik on pannud toime õiguserikkumise, teavitatakse sellest sisekontrolli üksust.

82. Üksus menetleb ja selgitab välja kõik juhtumi asjaolud, vajaduse korral algatatakse kriminaalmenetlus. Sisekontroll uurib kaebuseid ohjeldusmeetmete väärkasutamise kohta. Ametnike toime pandud kuritegude avastamine ja lahendamine on vanglateenistuses prioriteetne. Kui kinnipeetav leiab, et vangla on tema õigusi õiguskaitsemenetluses rikkunud, võib isik pöörduda kohtu poole. Kohus annab hinnangu vangla tegevuse õiguspärasusele. Samuti kontrollib vanglate tegevust ameti kohaselt ka õiguskantsler, kes avaldab igal aastal ülevaateid oma tegevusest.

Üksikvangistus

83. Kinnipeetav eraldatakse kaasvangidest juhul, kui kinnipeetavale on distsiplinaarkaristusena kohaldatud kartserisse paigutamist või kui kinnipeetava suhtes on kohaldatud täiendava julgeolekuabinõuna eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist. Kinnipeetava paigutamine eraldatud lukustatud kambrisse ei ole karistusmeede, vaid täiendav julgeolekuabinõu, mida kohaldatakse vaid põhjendatud juhtudel ennetaval või tõkestaval eesmärgil. Distsipliinirikumise korral viiakse läbi põhjalik menetlus, kus hinnatakse toime pandud õiguserikkumise asjaolusid, süü suurust ja rikkumise raskust ning sellest lähtuvalt määratakse kinnipeetavale distsiplinaarkaristus. Kartserikaristus on kõige intensiivsem distsiplinaarkaristuse liik, mida rakendatakse ainult väga põhjendatud juhtudel.

84. Noori ja alaealisi võib kartserisse paigutada palju lühemaks ajaks kui täisealisi kinnipeetavaid. Lukustatud kambrisse või kartserisse paigutamine ei pruugi tähendada

üksikvangistust. Õigusaktidest ei tulene, et lukustatud kambris või kartseris peab kinnipeetav viibima üksinda. Nimetatud kambritesse võib paigutada samal ajal ka mitu kinnipeetavat. Vanglad jälgivad eriti, et teistest eraldatud kinnipeetavatele võimaldataks peale vanglavälise suhtluse (kokkusaamised perega, telefonikõned) ka vestlusi psühholoogi ja vanglaametnikega (nt kontaktisik), sotsiaalprogrammides osalemist, huviringe ja muid täiendavaid sotsiaalseid tegevusi.

Puuetega inimeste õigused

Küsimus nr 13. Psühhiaatriline sundravi

85. Psühhiaatrilise sundravi kohaldamise korral peab ravisutus tagama, et iga kuue kuu tagant teevad vähemalt kaks psühhiaatrit isikule arstliku läbivaatuse, et hinnata jätkuvat ravivajadust. Kui arstlik komisjon leiab, et jätkuvat ravi ei ole vaja, tuleb ravisutusel esitada kohtule esildis ravi lõpetamiseks. Täiendavalt võivad kohtult KrMS § 403 alusel sundravi lõpetamist taotleda ka ravil viibiva isiku lähedane, tema esindaja või kaitsja. Kohtul on võimalik selles menetluses teha isikule ka täiendavat ekspertiisi.

Küsimus nr 14. Psühhiaatrilisele sundravile allutatud isiku õigused kohtumenetluses

86. Kriminaalmenetluse seadustiku § 395 kohaselt osaleb psühhiaatrilise sundravi menetlusele allutatud isik menetlustoimingus ning kasutab kõikidele kahtlustatavatele ja süüdistatavatele ettenähtud õigusi niivõrd, kui seda lubab tema vaimne seisund. Samuti on KrMS § 400 kohaselt üldreegel see, et kohus kutsub psühhiaatrilise sundravi kohaldamise istungile isiku, kelle suhtes sundravi kohaldamist otsustatakse, kui isiku vaimne seisund seda võimaldab.

87. Kaitsja osavõtt kriminaalmenetlusest on kriminaalmenetluse seadustiku § 45 lg 2 p 2 kohaselt kohustuslik menetluses tervikuna, kui isik ei ole oma psüühilise või füüsilise puude tõttu suuteline ise end kaitsma või kui kaitsmine on selle tõttu raskendatud. Sellisel juhul määratakse isikule riigi õigusabi korras advokaat, kes osaleb menetluses algusest peale.

88. Kohtunikele on 2015. aastal toimunud koolitused psüühikahäiretega inimeste kohtlemise ja nende seisundi hindamise kohta kõikides kohtumenetlustes. Samuti on toimunud üldised inimõiguste ja eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika koolitused, kus samuti käsitletakse asjakohaseid kohtulahendeid.

Küsimus nr 15. Puuetega laste õigused

89. 1. septembril 2013 jõustus uus kutseõppeasutuse seadus, millega kehtestati koolile kohustus tagada õpilastele tugiteenuste, sh karjääriteenuse, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogilise

ning psühholoogilise teenuse kättesaadavus. Samuti peab kool tagama õppe kättesaadavuse, luues paindlikud õppimisvõimalused eri sihtrühmadele.

90. 18. mail 2014 jõustus ka uus haridus- ja teadusministri määrus „Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Võrreldes varasema erivajadusega isikute õppimist reguleeriva määrusega 1. septembrist 2013 rakendatakse kutseõppes läbivalt väljundipõhisuse põhimõtet, mistõttu on senisest detailsemalt kirjeldatud erivajadustega isikute õppima asumist ja nende toetamist õpingute käigus. Protsessi on kaasatud kõik õppeasutuse töötajad. Muudatuste eesmärk on toetada õppijat iseseisvuse ja vastutustunde kujunemisel. Samuti rõhutab määrus koostööpartnerite panuse tähtsust – peale kooli pidaja ja elukohajärgse kohaliku omavalitsuse soovitatakse koolidel teha koostööd ka ettevõtjate ja teiste koostööpartneritega.

91. Määruses on sätestatud erivajadused, mida kool võib sobiva tugiteenuse või -meetme rakendamiseks tuvastada, ja nende tuvastamise alused. See võimaldab kõikidel koolidel liigitada erivajadusi ühtsetel alustel ning sarnase erivajadusega õpilastel saada sarnaseid tugiteenuseid.

92. „Eesti elukestva õppe strateegias 2014–2020“ seatakse kaasava hariduse poliitilised eesmärgid, mille alameesmärgid on kaasava pädevuspõhise riikliku õppekava väljatöötamine, rahvusvähemuste kaasamine, õpetajakoolitus ja haridusnõustamine.

93. 2014. aasta sügisel loodi piirkondlik haridus- ja karjäärinõustamise võrgustik Rajaleidja. See toob tiptasemel professionaalse nõustamisteenuse igale Eesti õpilasele koju kätte ja pöörab erivajadustega õpilastele erilist tähelepanu. Praegu valmistatakse ette uut kaasava hariduse kontseptsiooni.

Orjapidamise ja sunnitöö likvideerimine

Küsimus nr 16. Inimkaubandus

94. 2017. aasta 1. jaanuaril jõustusid ohvriabi seaduse muudatused, mis võimaldavad senisest paremini ohvreid abistada ja aitab kaasa nende varasele tuvastamisele. Loodi juurde võimalus 60 päeva jooksul osutada Sotsiaalkindlustusameti kaudu teenuseid ka inimkaubanduse kahtlusega isikule, mitte ainult kriminaalmenetluses selle kuriteo kannatanutele.

95. Pidevalt koolitatakse spetsialiste eri asutustest. Ühe mahukaimana saab välja tuua 2015.–2016. aastal Sotsiaalministeeriumi korraldatud nelja regionaalset koolitust, mille sihtrühmaks olid Politsei- ja Piirivalveameti, Tööinspektsiooni, Maksu- ja Tolliameti ning Põhja Ringkonnaprokuratuuri töötajad. Koolitus keskendus tööalase ärakasutamise eesmärgil toimepandavale inimkaubandusele. Koolitusel tutvustati osalejatele riigi kohustusi inimkaubanduse tõkestamisel, ohvri tuvastamise ja abistamisega seonduvat, Tööinspektsiooni

ja PPA vahel sõlmitud koostöölepet (ühisreidide korraldamine) ning eelpool nimetatud institutsioonide rolli inimkaubanduse ja tööalase ärakasutamise juhtumite avastamisel ja menetlemisel.

96. Üks kohtunik osales 2016. aastal inimkaubanduse teemalisel väliskoolitusel ja peale Sotsiaalministeeriumi koolituse toimus mitu koolitust ka PPAs. Koolitustel käsitleti muu hulgas ebaseadusliku rände, smugeldamise ja inimkaubanduse seoseid.

97. Sotsiaalkindlustusamet korraldab inimkaubanduse kahtlusega isikutele ja inimkaubanduse ohvritele teenuste määramist ning teenuseosutajad pakuvad teiste teenuste seas ka esmast juriidilist abi. Ohvritele abi andmine ei ole seotud alati läbiviidava kriminaalmenetlusega. Teenuseosutajaid on hankelepingute alusel kokku kolm.

98. 2016. aastal saavutati kohtulahendid üldjuhul kokkuleppemenetluses, kõigest kahte kohtuasja arutati üldmenetluses. Inimkaubanduse kuritegudes (KarS § 133) mõisteti kolmes eraldi kohtuasjas süüdi kokku 11 isikut, kes kõik olid seotud vietnamlaste illegaalse toimetamisega Euroopa Liitu. Neile määrati inimkaubanduse ja teiste kuritegude eest liitkaristusena vangistus kuuest kuust viie aastani, mida üldjuhul ei pööratud täielikult täitmisele, vaid kohaldati katseaeg ühest aastast viie aastani. Neljale isikule määrati lisakaristusena riigist väljasaatmise kohustus koos kas kolme- või viieaastase sissesõidukeeluga. Kolmelt isikult konfiskeeriti kuriteo toimepanemisel kasutatud esemeid, mobiiltelefonidest eriotstarbeliste matkatarveteni. Ühele kurjategijale määrati karistus selle eest, et ta sundis teist inimest töötama enda heaks nii kodus kui ka töökohal.

99. Inimkaubanduse toetamise (KarS § 133¹) eest süüdi mõistetu oli samuti seotud vietnamlaste illegaalse üle piiri toimetamise ja inimkaubandusele kaasaaitamisega. Talle mõisteti liitkaristusena kolmeaastane vangistus, millest tuleb kohe realselt ära kanda üks aasta; sellele järgneb katseaeg viis aastat.

100. Kupeldamise eest (KarS § 133²) seitsmele isikule määratud karistused jäid vahemikku kolmeaastasest vangistusest nelja ja poole aastase vangistuseni, mille suhtes kohaldati kolme- kuni viieaastane katseaeg kriminaalhooldaja järelevalve all. Kahele isikule mõisteti reaalne vangistus, ühele kuus kuud ning teisele kaks aastat ja kaheksa kuud. Kummalegi juriidilisele isikule määrati rahatrahv 20 000 eurot, mis jääb samuti tingimisi täitmisele pööramata, kui läbitakse edukalt kolmeaastane katseaeg. Lisaks konfiskeeriti kolmelt kurjategijalt kokku nii kodus kui ka firmades olevat vara, raha, kinnistu, auto koguväärtuses 278 754 eurot; sh ühelt kurjategijalt konfiskeeriti raha 226 545 eurot ning koos tegutsenud abielupaarilt konfiskeeriti vara 52 209 euro väärtuses.

101. Alaealiste ärakasutamise eest määrati karistusena vanglakaristus ühest aastast ja neljast kuust kuni viie aastani. Vangistus pöörati kogu ulatuses realselt täitmisele neil kurjategijatel, kel oli varasem karistus kandmata. Nendele, kelle karistus määrati täielikult täitmisele, määrati tingimisi karistus kahe- kuni viieaastase katseaajaga. Kolmele inimesele määrati kohustus osaleda kriminaalhoolduse jooksul sotsiaalprogrammis ja kaks kurjategijat võtsid endale

kohustuse läbida omal kulul seksuaalsuunitlushäire raviprogramm või käia seksuoloogi või psühhiaatri vastuvõtul. Ühele isikule kohaldati kuueks kuuks elektroonilist järelevalvet. Üldjuhul keelati katseajal alaealistega suhelda, sh alaealiste sugulastega. Mitu neist kurjategijatest korraldas ka alaealistelt seksi ostmist (KarS § 145¹).

102. Inimkaubanduse vastu korraldati kaks kampaaniat:

- 1) veebimeedia kampaania ELi rahastusega ISECI projekti raames Eestis, Lätis, Rootsis ja Leedus ning
- 2) Eesti kohalik tööjõu vahendamise teemaline kampaania.

Viimast märkas ja mäletas 52% sihtrühmast.

Inimeste vabadus ja turvalisus ning kinnipeetud isikute inimlik kohtlemine

Küsimus nr 17. Kinnipeetud isikute õigused

103. Kinnipidamisest teavitamine on KrMS § 217 lg 10 kohaselt tagatud kõigile kinnipeetutele, välja arvatud juhul, kui kinnipidamisest teavitamine võib kahjustada kriminaalmenetlust. Sellisel juhul otsustab mitteteavitamise prokurör.

104. Arestialustele kehtivad vangistuseseaduse § 86 alusel kõik kinnipeetavatele kohalduvad õigused, sh pideva arstiabi saamise õigus. Täiendavalt näeb siseministri 27.09.2011 määrus arestimajade sisekorraeeskirja kohta ette, et arestialuse vastuvõtmisel tehakse isikule tervisekontroll.

105. Alaealise kinnipidamisest tuleb KrMS § 217 lg 10 teavitada alaealise seaduslikku esindajat, välja arvatud juhul, kui selline teavitamine võib alaealist kahjustada või kui see kahjustaks kriminaalmenetlust.

106. Väärteomenetluses on VTMS § 19 lg 3 kohaselt kaitsja osalemine kohustuslik alaealise suhtes toimivas kohtumenetluses. Kohtueelses menetluses on kaitsja osalemine võimalik, kuid mitte kohustuslik. Samas tuleb arvestada, et kohtuvälise menetleja otsusega ei ole võimalik väärteomenetluses isikule kohaldada vabadusekaotuslikku karistust, vaid üksnes rahatrahvi ning väärteod on väikese süü ja tähtsusega õigusrikkumised, nt moodustavad 75% alaealiste toime pandud väärtegedest suitsetamise, alkoholi tarbimise ning piletita sõiduga seotud rikkumised, millega kaasneb tavapäraselt 10–20 euro suurune trahv.

107. Kollektiivse hüvitise võimaldamist isikutele, kes peeti kinni seoses pronksiöö massiliste korratustega, ei ole algatatud. Samuti ei ole teadaolevalt taolist hüvitist taotletud kehtivaid õiguslikke aluseid järgides, kuigi need alused võivad olla olemas 1. mail 2015. aastal jõustunud süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduses (SKHS § 23 lg 3), mis kohaldub tagasiulatuvalt juhtudele, mida varasem õigus ei reguleerinud.

Küsimus nr 18. Vanglate seisukord

Olme ja meditsiin

108. Ülerahvastatuse vältimiseks on kehtestatud õigusaktiga kinnipeetavatele kambris ettenähtud minimaalne ruutmeetrite arv. Kinnipeetavale peab olema kinnistes vanglates tagatud vähemalt 3 m² põrandapinda. Praegu on kõigile kinnises vanglas olevatele vangidele tagatud vähemalt 4 m² põrandapinda, üksnes Tallinna vangla avatud osakonnas paiknevatel meessoost kinnipeetavatel on praegu kambris põrandapinda 3 m². Vanglas lubatud kinnipeetavate piirarvu määramisel arvestatakse vangla võimalusi korraldada kinnipeetava olmetingimusi, töötamist, õppimist ja vaba aja veetmist.

109. Praegu ehitatakse Tallinna vangla uusi hooneid, mis valmivad 2018. aasta detsembris. Praeguste hoonete kasutamine lõpetatakse ja vangla alustab pärast kolimist tööd uutes valminud hoonetes. Uues Tallinna vanglas on tagatud igale kinnipeetavale 4 m² põrandapinda ning paranevad nii infrastruktuuri, hügieeni- kui ka sanitaaringimused. Praegu püüab Tallinna vangla olemasolevate vahendite ulatuses tagada nii kogu vangla kui ka K1 hoone kambrite elamisväärsed tingimused.

110. Vanglameditsiin on viimaste aastate jooksul läbi teinud olulisi muudatusi. Olles üldise tervishoiusüsteemi osa, on eesmärk tagada kinnipeetavatele samad raviteenused nagu tsiviilmeditsiinis, hoides üld- ja eriarstiabi järjekordade pikkused vanglas tsiviilmeditsiiniga sarnasel tasemel. 2016. aastal see eesmärk saavutati. Vangla meditsiinosakonnas osutatakse vangidele ambulatoorset üld- ja eriarstiabi, peale selle saab igas vanglas pakkuda statsionaarset hooldusraviteenust. Tuberkuloosi põdevaid vange ravitakse Tallinna vangla erihaiglas Maardus. Vajaduse korral saadetakse kinnipeetav ravile tsiviilhaiglasse. Vangide ravikulud kaetakse riigieelarvest Justiitsministeeriumi kaudu.

Võõrkeelsed pöördumised

111. Vanglates võetakse vastu ja registreeritakse iga pöördumine, olenemata keelest. Eesti Vabariigi seaduste kohaselt on Eesti Vabariigi riigikeel ja ühtlasi ka riigiasutuste asjaajamiskeel eesti keel. Kui menetlusosaline või tema esindaja ei valda keelt, milles asja menetletakse, kaasatakse menetlusosalise taotlusel asja menetlemisse tõlk. Kuna kinnipeetava tõlkeabi saamise võimalused vanglas võivad olla piiratud, siis ei nõuta erandina tõlke esitamist neilt kinnipeetavatel, kellel keeleoskus reaalselt puudub, puudub raha tõlkimiseks, kellele vangla ei ole võimaldanud eesti keele õpet ja kelle esitatud pöördumise sisu detailne tõlkimine on oluline isiku õiguste ja vabaduste kaitseks. Samuti valdavad vanglateenistujad enamasti vene ja inglise keelt tasemel, mis võimaldab riigikeelt mitteoskavate kinnipeetavatega suhelda ning vajaduse korral teha mõistetavaks riigikeelsete dokumentide sisu.

112. Vanglates on tööl riigikeeleõppe korraldajad, kelle ülesanne on kinnipeetavate riigikeele oskuse taseme väljaselgitamine, nende õppima motiveerimine, õpetamine ja sisseostetavate

kursuste koordineerimine. Välja on töötatud riigikeele tasemeoskuse testimise metoodika, vangla riigikeeleõppe standard ja õppekavad ning koostatud on spetsiaalselt vangidele mõeldud riigikeeleõppikud. Eesti keelt on vanglates võimalik õppida kuni tasemeni B2 (Tartu vanglas C1). Vangidele makstakse riigikeele õppimise eest tasu.

Kinnipeetute eraldamine ja pikaajalised kokkusaamised

113. Eesti kinnipidamisasutustes hoitakse eraldi alaealisi ja täiskasvanud, mehi ja naisi, süüdimõistetuid ja vahistatuid.

114. Vangistusseaduse kohaselt kannab pikaajaliste kokkusaamiste kulud kinnipeetav või kokkusaamisele tulnud isik. Kokkusaamise kuludeks loetakse ruumide kasutamisele, kokkusaamisele tulnud isiku toitlustamisele ja hügieenivahenditele tehtud kulutused. Üks ööpäev kestva kokkusaamise keskmine kulu on u 35 eurot.

Küsimus nr 19. Menetluse pikkus

115. Kriminaalmenetluse seadustiku 1. septembril 2016. aastal jõustunud muudatuste kohaselt lühendati kohtueelses menetluses lubatud vahistamise kestust (I astme kuriteo puhul kuni kuus kuud, II astme kuriteo puhul kuni neli kuud ja alaealiste puhul kuni kaks kuud) ning nähti ette, et iga kahe kuu tagant tuleb prokuratuuril taotleda vahistamise pikendamist. Kohtumenetluses on vahistatud isikutega kriminaalmenetlused prioriteetsed ja nende arutamise ajad määratakse võimalikult kiiresti (KrMS § 268¹ lg 2), samuti on isikutel võimalik kohtule esitada kohtumenetluse kiirendamise taotlus (KrMS § 274¹).

116. Riigivastutuse seaduse §-s 15 sätestatakse, et isik võib nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Seega on kahju hüvitamise eelduseks kohtuniku poolt toime pandud kuritegu.

Välismaalaste, sealhulgas pagulaste ja varjupaigataotlejate kohtlemine

Küsimus nr 20. Põgenike ja pagulaste kohtlemine

Pagulaste vastuvõtmine

117. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse (VRKS) § 3 lg 4 alusel võtab rahvusvahelise kaitse taotlusi vastu ja lahendab Politsei- ja Piirivalveamet. VRKS § 14 lg 4¹ alusel kõik taotlused registreeritakse ja võetakse menetlusse kohe või kuni kolme tööpäeva jooksul. Täiendavalt tagab PPA VRKS § 14 lg 3¹ sätestatu kohaselt, et juhul, kui esineb põhjendatud alus arvata, et kinnipidamiskohtades või välispiiril asuvates piiripunktides, sh

transiiditsoonis, viibivatel välismaalastel võib olla soov esitada rahvusvahelise kaitse taotlus, siis teavitatakse välismaalasi nimetatud võimalusest.

118. Et tagada tõhusat õiguskaitsset, selgitatakse rahvusvahelise kaitse saaja õigusi ja kohustusi niipea kui võimalik keeles, mida ta mõistab. VRKS § 10 lg 2 p-s 1 sätestatakse, et taotlejal on õigus saada esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui 15 päeva pärast rahvusvahelise kaitse taotluse esitamist suuliselt ja ka kirjalikult keeles, mida ta mõistab, teavet oma õiguste ja kohustuste kohta, sealhulgas teavet õigusabi, vastuvõtutingimustega seotud abi, teavet andvate organisatsioonide, rahvusvahelise kaitse menetluse ajakava ning kohustuste täitmata jätmise tagajärgede kohta. Piiril on muu hulgas korraldatud konverentstõlke võimalus ja arstiabi.

119. Piiril töötavad PPA ametnikud on koolitatud märkama rahvusvahelise kaitse taotlemise sooviga inimesi. Taotluse registreerimiseks ja vastu võtmiseks piisab mistahes viisil esitatud välismaalase indikatsioonist võimatuse kohta tagasi kodumaale minna. Peale koolituste on ametnikele kättesaadavad ka iseseisva õppe materjalid ja abistavad kontrollnimekirjad rahvusvahelise kaitse taotluste vastu võtmiseks, majutuse korraldamiseks ja edasiseks menetluseks.

120. Ametnike koolitusi on korraldatud ja korraldatakse Varjupaiga-, Rände- ja Integratsiooni Fondi (AMIF) rahastu projektide toel. Näiteks on regulaarselt korraldatud PPA ametnike ja rahvusvahelise kaitse valdkonna reservametnike koolitusi rahvusvahelise kaitse valdkonna teemade kohta. Nimetatud koolituste raames on täiendatud ka piirivalveametnike teadmisi ja praktilisi rahvusvahelise kaitse menetluse oskusi.

121. Näiteks 2010. aastal koolitati umbes 75 ametnikku, aastatel 2011–2012 said ligikaudu 150 piirivalveametnikku varjupaigalaast sisekoolitust, 70 piiriametnikku Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) korraldatud koolitusi ning umbes 10 ametnikule korraldati õppereise. 2013. aastal korraldati hulk töötubasid menetluse, sh piirimenetluse kvaliteedi parandamiseks. 2015–2016 koolitati umbes 200 reservametnikku ja korraldati õppereise 11 ametnikule.

Väljasaatmisotsuse edasikaebamine

122. VRKS § 10 lg 1 alusel tagatakse rahvusvahelise kaitse taotlejale Eesti Vabariigi põhiseadusest, seadustest ja muudest õigusaktidest ning välislepingutest, Euroopa Liidu õigusaktidest, rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidest ja rahvusvahelistest tavadest tulenevad õigused ja vabadused. VRKS § 25¹ lg 2 kohaselt on rahvusvahelise kaitse taotluse kohta tehtud otsuse vaidlustamisel taotlejal kaebetähtajal ja kohtumenetluse ajal VRKSis nimetatud õigused ja kohustused, sealhulgas õigus viibida Eesti territooriumil kuni lõpliku otsuse tegemiseni.

123. VRKS § 25¹ lg 3 ja 4 järgi on teatud alustel (VRKS § 20¹, v.a p 7; VRKS § 21 lg 1 p 1, 2 või 4; VRKS § 23 lg 3 või 6; Euroopa Liidu määrus 604/2013) tehtud otsuste puhul kohtul õigus langetada otsus välismaalase riigis viibimise õiguse kohta. Kuid ka sellisel juhul säilib kuni nimetatud otsuse tegemiseni taotleja õigus Eesti territooriumil viibida. Kui kohus on määrusega otsustanud piirata isiku riigis viibimise õigust kohtumenetluse ajal, siis säilib isikul üldine kohtukaebeõigus.

124. Halduskohtumenetluse seaduse (HKMS) § 126 lg 3 alusel vaatab kohus rahvusvahelise kaitse asja läbi eelisjärjekorras. See muudatus toetab kiiremat ja tõhusamat kohtumenetlust.

125. Lisaks on AMIFI rahastuse toel PPA kinnipidamiskeskuses ja majutuskeskustes tööl õigusnõustajad. Nimetatud nõustajad on läbinud rahvusvahelise valdkonna koolitusi, sh 2017. aastal laiapõhjalise täiendkoolituse välismaalasi puudutava õigustiku ja haldusõiguse teemal. Õigusnõustajate ülesanne on professionaalselt ja erapooletult selgitada taotlejatele nende õigusi ja kohustusi, menetlusprotsessi ning abistada neid ametiasutustega suhtlemisel. Õigusnõustajad on taotlejatele kättesaadavad iga päev alates taotluse esitamisest kuni menetluse lõppemiseni. Tasuta õigusnõustamise teenus on kättesaadav ka väljaspool majutuskeskust elavatele taotlejatele.

126. VRKS § 10 lg 2 p 10 alusel on välismaalasel õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. VRKS § 25¹ lg 1 kohaselt võib välismaalane taotluse tagasilükkamise või rahvusvahelise kaitse kehtetuks tunnistamise otsuse vaidlustada halduskohtus kümne päeva jooksul otsuse teatavaks tegemise päevast arvates. VRKS § 10 lg 2 p 9 järgi on välismaalasel otsuse vaidlustamiseks õigus saada tasuta riigi õigusabi. Ülal kirjeldatud õigusnõustajate ülesanne on abistada taotlejaid advokatuuri poole pöördumisel, et kohtumenetluse jaoks tasuta õigusabi saada. Seega ei takista menetluse tõhusust tagav lühike kaebetähtaeg taotlejate ligipääsu efektiivsele õiguskaitsele.

Rahvusvahelise kaitse all olevate isikute väljasaatmine

127. VRKS § 50 lg 1 alusel ei saadeta pagulast välja ega tagasi riiki, kus tema elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse või usku või sotsiaalsesse rühma kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 17 järgi ei tohi välismaalast välja saata riiki, kuhu väljasaatmine võib välismaalase suhtes kaasa tuua inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3, ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni artiklis 3 nimetatud tagajärje või surmanuhtluse kohaldamise. Välismaalase väljasaatmine peab olema kooskõlas ÜRO pagulasseisundi konventsiooni (koos 31. jaanuari 1967. aasta pagulasseisundi protokolliga) artiklitega 32 ja 33.

Kinnipidamispoliitika

128. 1. jaanuaril 2014. a jõustunud VRKSi muudatus võimaldab rahvusvahelise kaitse taotlejat kinni pidada esmaste menetlustoimingute tegemiseks või juhul, kui see on vajalik avaliku korra või riigi julgeoleku kaitsmise huvides. Varjupaigataotleja kinnipidamine on õigustatud üksnes juhul, kui muude järelevalvemeetmete kohaldamisega ei ole võimalik tagada avalikku korda, riigi julgeolekut või rahvusvahelise kaitse taotluse menetlemise tulemuslikkust ning kinnipidamise kohaldamine on isikuga seotud olulisi asjaolusid arvesse võttes kohane, vajalik ja proportsionaalne. Rahvusvahelise kaitse taotleja kinnipidamise aluste puhul on aluseks võetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2013/33/EL sätestatud kinnipidamise alused.

129. Lisaks eelnevale toome välja, et PPA-l on õigus rahvusvahelise kaitse taotlejaid kinni pidada kuni 48 tunniks rahvusvahelise kaitse taotluse vastuvõtmisel esmaste toimingute tegemiseks. Seejärel on rahvusvahelise kaitse taotleja kinnipidamine lubatud üksnes halduskohtu loal. Luba taotleja kinnipidamiseks kuni kaheks kuuks taotleb PPA halduskohtult VRKS §-s 36¹ sätestatud alustel ja juhul, kui see on vältimatult vajalik ja vajaduse põhjendused tuginevad rangelt seaduses sätestatule. PPA kaalub alati isiku kinnipidamise vajadusel igat juhtumit eraldi ja põhjalikult, kuid rahvusvahelise kaitse taotlejate kinnipidamise vajalikkust ning proportsionaalsust hindab halduskohus.

Kinnipidamistingimused

130. Saatjata alaealisi ei paigutata kinnipidamiskeskusesse, vaid neile määratakse kohe asenduskoduteenus. Perekonna (vanem koos alaealisega) kinnipidamist rakendatakse, pidades silmas proportsionaalsuse põhimõtet, ning ainult siis, kui muid järelevalvemeetmeid ei saa tulemuslikult kohaldada. Pereliikmed majutatakse kinnipidamiskeskuses koos. Vaba aja veetmiseks korraldatakse kinnipidamiskeskuses alaealisele eakohaseid tegevusi ja selleks on keskuses olemas vajalikud vahendid.

131. Olenemata alaealise majutuskohast on kõikidele koolikohustuslikele lastele tagatud juurdepääs haridusele kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud korraga.

Õigus privaatsusele ja pereelule

Küsimus nr 21. Andmete hoiustamine

Õiguslik olukord

132. Praegu ei ole Eesti veel astunud konkreetseid samme sideandmete säilitamist ja kasutamist reguleerivate normide muutmiseks. Nii Riigikohus kui ka õiguskantsler on leidnud,

et kehtiv õigus tagab piisavalt isikute õiguste kaitse ning vastab Eesti Vabariigi põhiseadusele. Eesti õigus on vastavuses ka pakti artikliga 17.

133. Tulenevalt Euroopa Liidu suundumustest ja hiljutisest Euroopa Liidu Kohtu praktikast on asutud analüüsima sideandmete säilitamise ja kasutamise regulatsiooni, et tugevdada veelgi isikute õiguste kaitset ning näha ette täpsemad normid andmete säilitamisel ja kasutamisel.

134. Eesti õigus näeb nii kriminaalmenetluse kui ka julgeolekuasutuste tegevuse raames ette nii loamenetluse kui ka järelevalve, mis tagab selle, et asutused ei tegeleks omavolilise jälitustegevuse ning jälitustoimingute läbiviimisega. Kriminaalmenetluse puhul näevad Eesti õigusaktid ette nii prokuratuuri, kohtuliku kui ka parlamentaarse kontrolli jälitustegevuse põhjendatuse ja seaduslikkuse üle. Julgeolekuasutuste puhul on ette nähtud teenistuslik, kohtulik ja parlamentaarne kontroll.

135. Nii kriminaalmenetluse kui ka julgeolekuasutuste tegevuse raames tuleb teavitada neid isikuid, kelle õigusi jälitustoimingu tegemisega riivati. Lisaks on igäihel õigus pöörduda riigiasutuste poole sooviga tutvuda tema kohta kogutud või peetavate andmetega. Õiguste rikkumise korral on igäihel õigus pöörduda õiguste kaitseks kohtusse. Lisaks on igäihel õigus pöörduda õiguskantsleri poole, kes saab alustada menetlust tuvastamaks võimalikku asutuste tegevuse õigusvastasust ja isiku õiguste rikkumist. Selleks on õiguskantsleril õiguskantsleri seaduse kohaselt õigus nõuda asutuselt selgitusi ning nõuda välja ja tutvuda dokumentidega.

Isikuandmete avaldamine ja jagamine kolmandate riikidega

136. KrMSi 8. jagu kehtestab regulatsiooni, mis puudutab koostööd kriminaalmenetluses Euroopa Liidu liikmesriikide vahel. Seaduses sätestatakse kohustus tagada isikuandmete kaitse riikidevahelisel andmevahetusel kriminaalmenetlusalase koostöö raames. Niisamuti on reguleeritud liikmesriigilt kriminaalmenetlusalase koostöö raames saadud isikuandmete edastamine kolmanda riigi pädevale asutusele ja rahvusvahelisele organisatsioonile ning liikmesriigilt kriminaalmenetlusalase koostöö raames saadud isikuandmete edastamine eraisikule.

137. Jälitustoimingu võib teha prokuratuuri või eeluurimiskohtuniku kirjalikul loal. Eeluurimiskohtunik otsustab loa andmise määrusega prokuratuuri põhjendatud taotluse alusel. Eeluurimiskohtunik vaatab prokuratuuri põhjendatud taotluse läbi viivitamata ja annab määrusega jälitustoiminguks loa või keeldub selle andmisest.

138. Kui tegemist on vahetu ohuga isiku elule, kehalisele puutumatusel, füüsilisele vabadusele või suure väärtusega varalisele hüvele ning loa taotlemine või vormistamine ei ole õigel ajal võimalik, võib kohtu luba nõudva jälitustoimingu teha edasilükkamatul juhul kohtu loal, mis on antud taasesitamist võimaldaval viisil. Kirjalik taotlus ja luba vormistatakse 24 tunni jooksul jälitustoimingu alustamisest arvates.

139. Jälitustoimingute kestus konkreetse isiku suhtes samas menetluses ei tohi ületada ühte aastat, välja arvatud erandjuhul, kui peaprokurör või kohus on andnud selleks loa. Isiku, asja või paikkonna varjatud jälgimiseks, võrdlusmaterjali varjatud kogumiseks ja esmauuringu tegemiseks ning asja varjatud läbivaatamiseks või asendamiseks annab prokuratuur loa kuni kaheks kuuks. Prokuratuur võib loa tähtaega pikendada kuni kahe kuu kaupa.

140. Kohtueelse menetluse andmete avaldamine on lubatud kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti delikaatsete isikuandmete avaldamise puhul. Korrakaitseaduse kohaselt on isikuandmete avalikustamine lubatud vaid sellisel juhul ja sellises ulatuses, kui see on vältimatult vajalik ohukahtlusest, ohust või korrarikkumisest teavitamiseks.

Privaatsuse rikkumine

141. Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatakse jälitustoimingust teavitamise kord, mis puudutab isikuid, kelle suhtes jälitustoiminguid tehti. Kui andmesubjekt leiab, et isikuandmete töötlemisel rikutakse tema õigusi, on tal õigus pöörduda Andmekaitse Inspektsiooni või kohtu poole, kui seaduses ei ole sätestatud teistsugust vaidlustamise korda.

142. Kui isikuandmete töötlemisel on rikutud andmesubjekti õigusi, on andmesubjektil õigus nõuda temale tekitatud kahju hüvitamist:

- 4) riigivastutuse seaduses sätestatud alustel ja korras, kui õigusi rikuti avaliku ülesande täitmise käigus või
- 5) võlaõigusseaduses sätestatud alustel ja korras, kui õigusi rikuti eraõiguslikus suhtes.

Ühinemisvabadus

Küsimus nr 22. Streikimisõigus

143. 1. aprillil 2013 jõustunud avaliku teenistuse seaduse järgi on streigikeeld seatud ametnikule. Ametnik ei tohi streikida ega osaleda muudes kollektiivsetes teenistusalastes surveaktsioonides, mis häirivad ametniku teenistusse võtnud ametiasutuse või muu ametiasutuse seadusest tulenevate ülesannete täitmist. Surveaktsioon on kollektiivne, kui selles osalevad vähemalt pooled ametiasutuse ametnikest. Ametnik on riigiga või kohaliku omavalitsuse üksusega avalik-õiguslikus teenistus- ja usaldussuhtes olev isik, kes on nimetatud ametiasutuses ametikohale, millel teostatakse avalikku võimu. Avaliku võimu teostamine on järgmiste ülesannete täitmine:

- 1) ametiasutuse juhtimine;
- 2) riikliku ja haldusjärelevalve tegemine, samuti siseauditi tegemine;
- 3) riigi julgeoleku ja põhiseadusliku korra tagamine;

- 4) alaliselt riigi sõjaline kaitsmine ja valmistumine selleks;
- 5) süütegude menetlemine;
- 6) Eesti Vabariigi diplomaatiline esindamine välissuhtlemises;
- 7) Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Riigikontrolli, õiguskantsleri ja kohtute põhiülesannete täitmiseks vajalike otsuste tegemine, nende sisuline ettevalmistamine või rakendamine;
- 8) Vabariigi Valitsuse, kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu, valla- või linnavalitsuse ja ametiasutuse pädevuses olevate poliitikat kujundavate otsuste sisuline ettevalmistamine või rakendamine;
- 9) tegevus, mida ei saa avaliku võimu kindlustamise ja arendamise huvides anda ametiasutusega üksnes eraõiguslikus suhtes oleva isiku pädevusse.

144. Vangistusseaduse järgi ei tohi vanglaametnik osaleda streikides, pikettides ega muudes teenistusalastes surveaktsioonides. Muudel isikutel, kes ei teosta avalikku võimu avaliku teenistuse seaduse tähenduses, on seega õigus streikida.

145. Kollektiivse töötüli lahendamise seaduse § 18 kohaselt on töötajatel, nende ühingutel või liitudel õigus korraldada hoiatusstreike kestusega mitte üle ühe tunni. Streigis osalevate töötajate toetuseks on lubatud korraldada toetusstreike. Streigi kestuse üle otsustab selle korraldamise kohta otsuse teinud töötajate esindaja, ühing või liit. Toetusstreik ei või kesta üle kolme päeva. Kavandatavast hoiatusstreigist on töötajate esindaja, ühing või liit kohustatud teatama tööandjale, tööandjate ühingule või liidule ja kohalikule omavalitsusele kirjalikult vähemalt kolm päeva ette. Kavandatavast toetusstreigist on töötajate esindaja, ühing või liit kohustatud teatama tööandjale, tööandjate ühingule või liidule ja kohalikule omavalitsusele kirjalikult vähemalt viis tööpäeva ette.

Perekonna ja laste õigused

Küsimus nr 23. Laste õigused

Uue lastekaitseaduse mõju

146. Üks olulisemaid samme laste õiguste edendamisel on olnud uue lastekaitseaduse vastuvõtmine 2014. aastal. 2016. aasta alguses jõustunud seadus ei anna tugevat alust laste õiguste tagamiseks mitte üksnes sotsiaalsektoris, vaid ka tervishoius, hariduses ja õigussüsteemis. Seadus rõhub ennetusele, varasele sekkumisele ja sektoritevahelisele koostööle. Eelmainitud põhimõtete järgimise tagamiseks määratakse seaduses selge sõnaga eri huvirühmade vastutusosalad.

147. Esmalt kehtib teatud hulk kohustusi kõigile avalik-õiguslikele ja eraisikutele. Üks neist on lapse huvide seadmine ettepoole kõigis teda puudutavates otsustes ning lapse huvide parima kaitse nimel tema arvamuse küsimine ja sellega arvestamine. Teiseks peavad kõik lastega

tegelevad isikud tegema koostööd teiste asjakohaste pooltega, et tagada kõnealuse lapse jaoks parim võimalik lahendus. Kolmandaks – iga isik, kes teab mõnd hädaohus olevat last, on selge sõnaga kohustatud teavitama kohalikku omavalitsust või helistama abitelefoni. Abitelefoni töötaja edastab teabe viivitamata kohalikule omavalitsusele ja annab vajaduse korral helistajale nõu.

148. Seaduses rõhutatakse ka seda, et lapse loomulik arenemis- ja kasvukeskkond on pere. Paljude teiste riikide eeskujul keelustatakse lastekaitseaduses selge sõnaga nii laste kehaline karistamine kui ka vaimne väärkohtlemine, sh alandamine ja lapse hirmutamine. Selleks et tagada eelmainitud sätete rakendamine praktikas, on nähtud märkimisväärselt vaeva, et toetada vanemaid lapse vägivallatult kasvatamisel. Peale mitme positiivset lapsekasvatuse oskusi edendava ja õpetava MTÜ on valitsus korraldanud viimastel aastatel tõenduspõhist lapsekasvatuse katseprogrammi ning laialdase avaliku kampaania, millele on pühendatud ka veebisait, millel avaldatud videod aitavad vanematel lahendada peamisi lapsekasvatuseprobleeme lapsesõbralikul moel.

149. Lastekaitseadus tugedab terviklikku arusaama lapse heaolust. Hädaohus oleva lapse jaoks on keskne isik kohaliku omavalitsuse lastekaitse spetsialist. Kui lastekaitse spetsialist saab hädaohus olevast lapsest teada, on ta kohustatud hindama kohe viimase füüsilist, meditsiinilist, psühholoogilist, emotsionaalset, sotsiaalset, kognitiivset, hariduslikku ja majanduslikku seisundit ning last kasvatava isiku lapsekasvatuse oskusi. Kohalik omavalitsus peab töötama välja ja pakkuma olenevalt hinnangust kättesaadavaid, ajakohaseid, tõhusaid ja kauakestva positiivse mõjuga tugimeetmeid, mis põhinevad lapse vajadustel, toetavad lapse ja teda kasvatava(te) isiku(te) suhteid ning sotsiaalse toimetuleku oskusi.

Võitlus lastevastase vägivallaga

150. Justiitsministeeriumi tellimusel tegi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus 2015. aastal laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuringu. Selle eesmärk oli välja selgitada 16–18-aastaste Eesti noorte kokkupuude seksuaalse väärkohtlemisega, selle riskitegurid, tagajärjed ja abi saamise viisid juhtunu korral. Uuringus toodi välja, millised noorte peresuhete, seksuaal- ja riskikäitumisega seotud tegurid suurendavad või vähendavad lapse või noore seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemist ja seksuaalvägivalda toimepanemist. Lisaks uuriti, milline on seksuaalse väärkohtlemise võimalik mõju noore vaimsele tervisele.

151. Uuringu tulemusel selgus, et 32% 16–18-aastastest noortest on kogenud oma elu jooksul vähemalt ühte väärkohtlemisena käsitletud tegu väljaspool internetikeskkonda. 30% noortest on kogenud vähemalt ühte seksuaalse ahistamise juhtumit, peamiselt käperdamist (25%) ja alasti eksponeerimist (11%). Seksuaalvägivalda on kogenud iga kümnes noor, sh 5% on sunnitud olema seksuaalvahekorras. Siinkohal on oluline, kuidas kõnealuse uuringu puhul mõiste seksuaalne väärkohtlemine on defineeritud – see hõlmab nii seksuaalvägivalda kui ka seksuaalse ahistamise kogemusi.

152. Vägivalla ennetamisega seotud tegevused on koondatud vägivalla ennetamise strateegiasse 2015–2020. Strateegias käsitletavateks valdkondadeks on muu hulgas lastevaheline vägivald ja laste väärkohtlemine. Vägivalla vähendamise eesmärgi täitmist hinnatakse vägivalla ohvriks langemise taseme kaudu, lähtudes uuringutest ja statistikast. Strateegia alaeesmärgid on, et inimesed oskavad paremini vägivallast hoiduda, seda ära tunda ja sellesse sekkuda; vägivallaohvrite vajadustest lähtuv kaitse ja tugi on paremini tagatud; vägivallajuhtumite menetlemine on ohvri seisukohast lihtsam; vägivalla toimepanijate kohtlemise viisid on mõjusamad ja nende retsidiivsus vähenenud.

153. Selleks et normatiivset, tähelepanuvajavat või kohest sekkumist vajavat seksuaalkäitumist ära tunda, avaldas Justiitsministeerium lapse mitteakohase seksuaalkäitumise baromeetri (laste ja noorte seksuaalkäitumise murebaromeetri). Murebaromeeter on juhispild, mille järgi otsustada, kas lapse või teismelise käitumine peaks muret tekitama ja millal sekkuda. Murebaromeetri üldine eesmärk on ära hoida laste ja teismeliste seksuaalset kuritarvitamist ja väärkohtlemist laste ja teismeliste poolt ning vältida laste ja teismeliste probleemset seksuaalkäitumist. Justiitsministeerium on eesti ja vene keelde tõlkinud ning avaldanud ennetusvideod.

154. Justiitsministeeriumi ja Siseministeeriumi koostöös on valminud ja avaldatud „Lapse küsitlemise käsiraamat“. Käsiraamat on mõeldud kõigile lastega kokku puutuvatele spetsialistidele, kel on vaja lastega keerulistel teemadel vestelda. Raamat aitab paremini mõista lapse vajadusi ja väljendusviise, mõeldes eelkõige lapse turvalisusele. Selle abil on võimalik saada juurde või kinnistada koolitustel omandatud teadmisi lapse psühholoogiast, arengust ning viisidest, kuidas olenevalt eesmärgist ja vajadusest lapsega vestelda. Raamat ei asenda, küll aga toetab spetsialistide erinevatel koolitustel omandatud ning innustab otsima lisateadmisi ja saama paremaks lapse õiguste tagajaks. Justiitsministeerium on koostanud praktilised juhendmaterjalid lapsevanematele ning lastega töötavatele spetsialistidele, lasteasutustele ja lapsevanemale. 2015. aasta kuriteoennetuse toetus (50 000 eurot) jagati kahele projektile, mille eesmärk on kuni 10-aastaste laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamine.

155. MTÜ Lastekaitse Liit koostab lastele mõeldud seksuaalse väärkohtlemise ennetamise teemalise illustratsioonidega raamatu ning lapsevanematele mõeldud temaatilise juhendmaterjali selliselt, et need moodustavad tervikliku, teineteist täiendava ennetusmaterjali. Nii lastele kui ka lapsevanematele mõeldud materjalid trükitakse ning koostatakse ka veebiversioonid ja lastele mõeldud raamatule luuakse ka audioliides. Kõik materjalid koostatakse nii eesti kui ka vene keeles, sh audioliides. Projekti üldeesmärk on toetada 6–10-aastaste laste positiivse enesehinnangu arengut eakohase teabe kaudu oma keha arengust, piiride seadmisest ning nende austamisest ennetamaks laste sattumist seksuaalse väärkohtlemise ohvriks. Samuti on käimas muud laste kaitsele orienteeritud projektid.

156. Vihjeliin on MTÜ Lastekaitse Liit poolt pakutav veebipõhine tasuta teenus, mis võimaldab interneti kasutajal edastada teavet internetis levivast ebaseadusliku sisuga materjalist – laste seksuaalne ärakasutamine, laste kaubitsemine (inimkaubandus). Teabe saab edastada

anonüümselt ilma teavitaja isikuandmeid välja selgitamata ja salvestamata. Laste seksuaalse ärakasutamise vastane töö nõuab erinevaid meetmeid ning tihedat riigisisest ja rahvusvahelist koostööd. MTÜ Lastekaitse Liit teeb laste seksuaalset ärakasutamist esitava materjali leviku tõkestamisel tihedalt koostööd teiste riiklike organisatsioonidega, sh õiguskaitseasutustega, internetiteenuse pakkujate, erinevate mittetulundusühingute ning rahvusvaheliste võrgustikega INSAFE ja INHOPE.

157. Teatud juhtudel on seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude puhul seksuaalse enesemääramise eapiir 18 eluaastat. 14 eluaasta piir kohaldub seega üksnes konsensusliku suhte korral. Arvestades sotsioloogiliste uuringute tulemusi, ei ole välistatud, et eapiiri muutmise küsimust hakatakse uuesti arutama.

Koolikiusamine

158. Spetsiifiliselt koolikiusamisega seotud tegevused, eesmärgid ja põhimõtted on koondatud Haridus- ja Teadusministeeriumi kontseptsiooni „Kiusamisvaba haridustee“, mis kinnitati 2017. aastal. Kontseptsioonis esitatakse esimest korda tervikvisioon programmipõhisest kiusamisennetusest, et tegevused oleksid lasteaedadele ja koolidele kättesaadavad. Kontseptsioonis on kirjeldatud kiusamisvastased programmid alates lasteaiast kuni gümnaasiumi või kutsekooli lõpuni. Lasteaiad ja koolid saavad kontseptsioonist kiusamisvastaste tegevuste kirjelduste hulgast valida omale sobivaimad. Kontseptsioon toetab Eesti elukestva õppe strateegia ja vägivalla ennetamise strateegia eesmärkide elluviimist. Kontseptsiooni elluviimiseks on planeeritud senisest ligi neli korda enam vahendeid. Samuti on kokku lepitud hulk arendussuundi: laiendada kiusamisvastast tegevust eesti keelest erineva õppekeelega koolidesse, kutseõppeasutustesse, lastevanematele; pöörata õpetajate taseme- ja täiendkoolituses suuremat tähelepanu suhtlemis- ja konfliktilahendusoskustele; töötada välja kiusamisprogrammide rahastamismudel; suurendada küberkiusamisalast sekkumisvõimekust, kasvatada kiusamisvaba haridustee liikumise võrgustikku jne.

159. Liikmed veavad sekkumisprogramme, nagu KiVa, „Kiusamisest vabaks!“, käitumisoskuste mäng VEPA, meelerahuharjutused; rõhutatakse väärtuskasvatuse põhimõtteid, kaasatakse õpilasi turvalisema õppekeskkonna saavutamisse (tugiõpilasliikumine TORE, Salliv Kool).

160. Riikliku järelevalve prioriteet on juba mitmel aastal olnud turvaline koolikeskkond. Alates 2016. aastast kuulub koolide tegevusnäitajate hulka nii õpilaste kooliga rahulolu kui ka koolivägivalla kogemine. Sellise tegevusnäitaja lisamine ja andmete kogumine võimaldab jälgida koolivägivalla ja tegelikult selle erinevate esinemisvormide levimust, teadvustada seda riigi ja koolide tasemel. Roll on esmalt informeeriv ja teisalt ka olukorda jälgiv – kuidas ajas muutub õpilaste vägivalla kogemine koolis ehk loob tausta, millega võrrelda sekkumismeetmete efekti. Koolidel tekib siin ka võrdluskoht riigi ja piirkonna olukorraga, mis aitab paremini hinnata enda kooli olukorda. Kiusamise põhjuseid ei eristata, kuna sisuga verifitseerimine ei sobi tsentraalsele andmekogumisele. Küll aga on see oluline juhtumi tasemel

toetuse pakkumisel. Kiusamiskäitumist on uurinud aga ka teised asutused ja organisatsioonid, nt PPA, samuti kiusamisvastaste programmide operaatorid ise, nt KiVa, Lastekaitse Liit jt.

Küsimus nr 24. Laste eemaldamine perekonna juurest

161. Kuni 1. jaanuarini 2016, mil jõustus lastekaitseseadus (LasteKS), ei olnud seaduses täpsustatud, millise aja vältel võib hädaohus olevat last perekonnast eemal hoida ning kes täpselt on hädaohus olev laps. Alates LasteKSi jõustumisest on seaduses sõnaselgelt öeldud, et hädaohus olev laps on laps, kes on olukorras, mis ohustab tema elu või tervist, samuti kui ta ise oma käitumisega seab oma elu või tervise ohtu. Seega on kitsendatud varasema olukorraga võrreldes laste ringi, keda loetakse hädaohus olevaiks.

162. Teisalt puudus ajaline täpsustus lapse perekonnast eraldamise ja kohustusliku kohtu määruse tegemise vahel, realselt võis laps olla perest eraldatud kuid. Alates LasteKSi jõustumisest piiritleti selline aeg 72 tunnini. Selle aja jooksul tuleb lapse perest eraldamiseks saada kohtumäärus või laps perekonna juurde tagasi saata.

Õigus kodakondsusele ning õigus osa võtta poliitilisest elust ja valitsemisest, vähemuste õiguste mittepiiramine

Küsimus nr 25. Vangide valimisõigus

163. Justiitsministeerium on analüüsinud kinnipeetavate valimisõigust käsitlevat Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat ning alustanud valimisseaduste muutmiseks vajalike põhimõtete väljatöötamist.

Küsimus nr 26. Kodakondsuseta isikud

164. Seisuga 1. jaanuar 2017 elas rahvastikuregistri andmetel Eestis 1 352 291 inimest, neist Eesti kodanikke oli 1 139 400, teiste riikide kodanikke 133 453 (sh 90 224 Venemaa Föderatsiooni kodanikku, 7832 Ukraina kodanikku, 7651 Soome kodanikku, 4233 Läti kodanikku) ja määratlemata kodakondsusega isikuid 79 438. Kehtiv elamisluba või -õigus oli Politsei- ja Piirivalveameti andmetel sama seisuga 82 594 määratlemata kodakondsusega isikul.

165. Seisuga 01.01.2017 olid 84,2% Eesti elanikest Eesti kodanikud, 9,9% mõne teise riigi kodanikud ja 5,9% määratlemata kodakondsusega. Määratlemata kodakondsusega isikute arv on alates 1992. aastast vähenenud enam kui kuus korda (500 000-lt ehk 30%-lt 1992. aastal). Valitsus jätkab jõupingutusi, et toetada määratlemata kodakondsusega isikute motivatsiooni Eesti kodakondsust omandada, tehes nende seas individuaalset teavitustööd, pakkudes tasuta eesti keele kursusi ja parandades nende kvaliteeti ning luues laiemaid võimalusi keele praktiseerimiseks.

166. Perioodil 1992–2016 on 160 679 isikut omandanud Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras. Eesti liitumine Euroopa Liiduga suurendas Eesti kodakondsuse taotlejate arvu, taotlemine vähenes aastatel 2006–2008, mil määratlemata kodakondsusega isikud said õiguse reisida viisavabalt Schengeni alal ja Venemaa Föderatsioonis. (vt tabel 3)

167. 2015. aastal võeti vastu kodakondsuse seaduse muudatused, millest enamik jõustus 1. jaanuaril 2016. Selle tulemusena said määratlemata kodakondsusega isikute 0–14-aastased lapsed Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras alates 01.01.2016. Alates 2016. aastast saavad Eesti kodanikeks naturalisatsiooni korras sünni hetkest ka määratlemata kodakondsusega vanemate 0–14-aastased lapsed, kes on Eestis sündinud või kohe pärast sündi Eestisse elama asunud.

168. Kodakondsuse seaduse kohaselt võib iga Eesti kodakondsuseta vähemalt 15-aastane isik soovi korral Eesti kodakondsust taotleda. Eesti kodakondsust saab taotleda 15–18-aastane isik.

169. Seadusemuudatuse tulemusena ei saa enam alaealistelt Eesti kodakondsust ära võtta. Isikud, kes omandavad või saavad alaealisena nii Eesti kodakondsuse kui ka mõne muu riigi kodakondsuse, peavad 18-aastaseks saamisel kolme aasta jooksul loobuma kas Eesti või muu riigi kodakondsusest. Lihtsustati ka kodakondsuse taotlemiseks nõutud keeleeksamit 65-aastaste ja vanemate isikute jaoks, kes peavad sooritama ainult suulise eksami. Lisaks muudeti lihtsamaks menetlust.

170. Kodakondsuse seaduse muudatused on vähendanud määratlemata kodakondsusega isikute hulka. Kodakondsuse seaduse eelmainitud muudatuste alusel said 2016. aastal Eesti kodakondsuse järgmised alaealised:

- 6) Eestis enne 1. jaanuari 2016 sündinud alaealised, kes olid nooremad kui 15 aastat ja kelle kodakondsus oli määratlemata – 757;
- 7) alaealised, kellele anti Eesti kodakondsus naturalisatsiooni korras sünnihetkel – 204.

171. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu andmetel soovib 57% määratlemata kodakondsusega inimestest Eesti kodakondsust, 28% on oma praeguse staatusega rahul ning 7% soovib Venemaa Föderatsiooni kodakondsust. Sama uuringu andmed näitavad, et mida põlisem on inimene, seda suurema tõenäosusega on ta Eesti kodanik: sisserännanute esimesest põlvkonnast omab Eesti kodakondsust 31%, teisest 65% ja kolmandast 81%.

Küsimus nr 27. Rahvusvähemuste õigused

Keeleoskus ja tööhõive

172. Komitee soovitus nr 16 palutakse osalisriigil tugevdada meetmeid vene keelt kõneleva rahvusvähemuse integreerimiseks tööturule, muu hulgas suurendada erialast ja keelekoolitust.

Samuti tuleks rakendada meetmeid, et suurendada venekeelse elanikkonna usaldust osalisriigi ja selle avalike asutuste vastu.

173. Lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ seab eesmärgiks suurendada eesti keelest erineva emakeelega tööealiste püsielanike teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud edukaks osalemiseks tööturul, samuti seab kava eesmärgiks võrdse kohtlemise edendamise tööturul ja tööandjate teadlikkuse suurendamise mitmekultuurilise töökeskkonna eelistest.

174. Sotsiaalministeeriumi rakendatav „Heaolu arengukava 2016–2023“ seab samuti eesmärgiks muukeelsete elanike tööhõivevõime suurendamise, töötusriskide vähendamise ja tööturu positsioonide parandamise, seda eelkõige hea eesti keele oskuse saavutamise kaudu. Teisest rahvusest inimeste tööturule toomiseks ja tööle aitamiseks jätkab töötukassa individuaalsetest vajadustest lähtuvate tööturuteenuste pakkumist.

175. Töötukassa osutab kokku 20 tööturuteenust, mille eesmärk on toetada inimeste tööturule sisenemist. Teenuseid osutatakse individuaalselt, olenemata kliendi keeleoskusest, selgitades välja iga konkreetse töötaja vajadused ja väljavaated tööturule sisenemiseks. Klientidele, kelle töölesaamist takistab vähene eesti keele oskus, pakub töötukassa erialast keeleõpet või ametiala koolitusi koos keelemooduliga.

176. Klientidele, kes eesti keelt ei oska, pakub töötukassa tööturuteenuseid (nt koolitus, tööharjutus, karjäärinõustamine, töötöingu tuba, tööklubi, psühholoogiline nõustamine, individuaalne töölerakendamine) vene keeles. Võimalusel on neisse teenustesse integreeritud eesti keeles suhtlemise harjutamine. Vajaduse korral pakutakse vene ja inglise keeles ka nõustamisteenust.

177. Kuna teisest rahvusest töötutele on sageli omane vähene mobiilsus, aitab nende tööhõivevõime suurendamisele kaasa töötukassa pakutav mobiilsustoetus. Toetust saavad taotleda isikud, kes on olnud töötuna arvel järjest kuus kuud või kauem ning kes leiavad töökoha, mis asub kodust kaugemal kui 30 km (v.a Tallinna linnapiirkond). Mobiilsustoetust makstakse, kui isik asub tööle tähtajatu või vähemalt kuuekuulise tähtajalise lepinguga, ja seda makstakse esimese nelja kuu jooksul alates tööle asumisest.

178. Töötuse määr Eestis on alates 2010. aastast märkimisväärselt langenud: 16,7%-lt 6,2%-le 2015. aastal. Lõhe töötuse määras on eestlaste ja muukeelsete elanike vahel samuti jõudsalt vähenenud. Siiski ületas venelaste seas töötuse määr (2015. a 8,5%) endiselt eestlaste vastavat näitajat (5,4%), teistest rahvustest inimeste seas (v.a venelased) oli töötuse määr sarnane eestlastega (5,6%). Eesti keelt hästi valdavate muu emakeelega inimeste seas oli töötuse määr 2015. a sarnane eestlaste omaga – 5,3%. Maakondadest on kõrgeim töötuse määr Ida-Virumaal, kus elavad valdavalt venekeelsed inimesed (2010. a 25,6% ja 2015. a 11%), aga ka Põlvamaal (vastavalt 15,3% ja 10,6%). Ida-Virumaa regionaalse tööpuuduse leevendamiseks näeb arengukava ette avatud taotlusvoorudes suurema töötusega piirkondade projektide eelistamist.

179. Eri keeleliste kogukondade võrdluses ilmneb, et aastatel 2004–2014 on kolmes keskmises sissetulekukvintilis eestlased ja muu emakeelega inimesed esindatud võrdselt, erinevused ilmnevad kuuluvuses kõige madalamasse ja kõige kõrgemasse tulurühma. 2014. a kuulus kõrgeimasse tulurühma 23% eestlasi ja 13% teise emakeelega inimesi, samas madalaima sissetulekuga rühma 24% teise emakeelega inimestest ja 18% eestlastest.

180. 2015. aasta Eesti lõimumismonitooringu andmetel on teisest rahvusest inimeste hinnanguline rahvuse alusel diskrimineerimine töökohal märgatavalt vähenenud: 37% -lt 2008. aastal 12% -le 2015. aastal.

181. Kultuuriministeeriumi tellimusel valmis 2015. aastal Statistikaametil lõimumisnäitajate andmebaas, mis võimaldab paremini hinnata ühiskonna sidusust ja kujundada lõimumispoliitikat. Andmebaasi arendatakse pidevalt edasi ning täiendatakse uute andmete ja lisavõimalustega.

182. Ametialaseid keelenõudeid rakendatakse ainult avalikes huvides – tagamaks, et avalikud teenused ja informatsioon oleksid kättesaadavad eesti keeles. Keeleseaduse alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse määruse „Avaliku teenistuja, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“ väljatöötamisel on keeleoskustaseme määramisel lähtutud töö iseloomust ja töö- või ametikoha keelekasutusolukordadest, ametikohtade põhirühmade atesteerimisnõuetest ja kutsestandardites esitatud keeleoskustasemest, st lihtsamatel ja vähem nõudlike suhtlussituatsioonidega ametikohtadel (nt valvetöötajad, teenindajad) nõutakse madalama taseme keeleoskust (A2–B1). Nõudlikumatel ja suuremat keelepädevust nõudvatel ametikohtadel (arstid, õpetajad, riigiametnikud) nõutakse paremat keeleoskust (B2–C1) – samas nõutakse nendel ametikohtadel ka paremat erialast ettevalmistust, üldjuhul kõrghariduse tasemel. Eesti keele oskus on kvalifikatsiooni lahutamatu osa ja mida paremat kvalifikatsiooni ametikoht eeldab, seda kõrgem on ka ametikohal nõutav keeleoskustase.

183. Iga 3–4 aasta järel tehtavad Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringud viitavad hinnangulise eesti keele oskuse paranemisele venekeelse elanikkonna hulgas ja eesti keele oskuse sümboolse tähenduse suurenemisele, kasvanud on ka vene keele oskuse väärtustamine eestlaste seas. Teistest rahvustest elanike seas oli 2015. aasta monitooringu andmetel 37% enda hinnangul aktiivse eesti keele oskusega inimesi, 48% passiivse eesti keele oskusega inimesi ning eesti keelt mitte valdavaid inimesi 15%. Võrreldes 2011. aasta tasemega on eesti keele oskus teisest rahvusest elanike seas keskmiselt suurenenud, sh on vähenenud eesti keelt mittevaldavate inimeste osakaal ja suurenenud aktiivse eesti keele oskusega inimeste osakaal. Kõige enam on teisest rahvusest elanike seas eesti keeles lugeda suutvaid inimesi (58%), järgnevad inimesed, kes saavad aru eestikeelsest kõnest (54%), ning umbes pooled suudavad eesti keeles rahuldavalt suhelda ja kirjutada. Ida-Virumaal ei oska eesti keelt üldse 26% teisest rahvusest elanikest ja 19% -l on aktiivne keeleoskus, ülejäänud on vaid passiivse keeleoskusega. Siiski on Ida-Virumaal eesti keelt mittevaldavate inimeste osakaal 2011. aastaga võrreldes märkimisväärselt vähenenud (34% -lt 26% -le).

184. Teisest rahvusest elanike rändepõlvkondade vahetumisel eesti keele oskus samuti paraneb: kui esimese põlvkonna sisserännanutest valdab enese hinnangul aktiivselt eesti keelt 20%, siis teises rändepõlvkonnas on see näitaja juba 40% ja kolmandas põlvkonnas umbes 60%.

185. Eesti keele oskuse vajalikkust hinnatakse ka hoiakute tasemel: umbes 60% nii teisest rahvusest elanikest kui ka eestlastest leidis, et eesti keele oskust on vaja hea töökoha saamiseks. Samas on umbes 40% eestlastest ja teistest rahvustest elanikest seisukohal, et hea spetsialist või tutvusi omav inimene saab töökoha ka ilma eesti keele oskuseta. Eestlaste seas on mõnevõrra kasvanud nende osakaal, kes arvavad, et töökohta on võimalik saada eesti keelt oskamata, teisest rahvusest vastajate seas aga on üle 20% vähenenud nende osakaal, kes peavad eesti keele oskust vajalikuks hea töökoha saamiseks. See viitab võimalusele, et viimaste aastate jooksul on muutunud lihtsamaks töö leidmine ka ilma hea eesti keele oskuseta.

186. Euroopa Sotsiaalfondi toetusel on rakendatud riigikeelest erineva emakeelega täiskasvanutele mitmekesiseid ja paindlikke keeleõppevõimalusi, et omandada igapäevaseks ja ametialaseks toimetulekuks vajalikul tasemel eesti keel. Koostöös kohalike omavalitsustega on ellu viidud tööjõuvahetusprogramme ebapiisava eesti keele oskusega ametnikele Ida-Virumaalt, rakendatud mitmekultuurilisust tutvustavaid haridusprogramme koolide õppekavas, noorte koostööprojekte ja ühisüritusi. Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondi toel on välja töötatud ja rakendatakse uusimmigrantide kohanemisprogrammi, tugiisikuteenuse süsteemi ning eesti keele ja kodakondsuseksami ettevalmistuskursusi. Kohanemisprogrammide väljaarendamine, k.a tugiisikute võrgustiku väljaarendamine toimub perioodil 2014–2020 Euroopa Sotsiaalfondi ning Rände-, Pagulas- ja Integratsioonifondi toel.

187. Kultuuriministeeriumi ja Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondi abil osalesid Eesti integratsiooniprogrammi 2008–2013 raames enam kui 1500 inimest tasuta keelekursustel. Haridus- ja Teadusministeeriumi kaudu ning Euroopa Sotsiaalfondi programmide „Keeleõppe arendamine 2007–2010“ ja „Keeleõppe arendamine 2010–2013“ toel on pakutud eesti keele õpet 11 000 avaliku sektori töötajale (sh õpetajad, politseiametnikud, meditsiinitöötajad ja raamatukoguhoidjad), kutse- ja kõrgkoolide õpilastele, samuti nägemis- ja kuulmispuudega kolmanda sektori töötajatele.

188. 2015. aastal lõpetas 195 Ida-Virumaal töötavat õpetajat B2- ja C1-tasemel tasuta eesti keele kursuse, mida rahastas Haridus- ja Teadusministeerium ning koordineeris Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA). Alates 2007. aastast maksab Justiitsministeerium täisealistele kinnipeetavatele, kes lõpetavad eesti keele kursused positiivse tulemusega, rahalist hüvitist.

189. Isikud, kes ei ole Eesti kodanikud ja kes on positiivselt sooritanud mõlemad eksamid – nii eesti keele tasemeeksami (B1-, B2- või C1-tase ning alg-, kesk- või kõrgtase) kui ka Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami –, saavad kodakondsuse seaduse alusel taotleda keeleõppekulude hüvitamist valitsuse kehtestatud piirmääras (kuni 384 eurot keeletaseme kohta). Sama piirsumma ulatuses saavad hüvitist taotleda need, kelle on eksamile saatnud Keeleinspeksioon. Isikutel, kes ei saa kulude hüvitamist taotleda

kodakondsuse seaduse või keeleseaduse alusel, aga on positiivselt sooritanud eesti keele tasemeeksami A2, B1, B2 või C1, on võimalik tasemetunnistuse saamisel taotleda hüvitist kuni 320 eurot keeletaseme kohta.

190. Alates 2015. aastast pakub MISA Euroopa Sotsiaalfondi rahastusel tasuta keelekursusi kõigile soovijatele tasemetel A2, B1 ja B2 mahus 120 akadeemilist kontakttundi. 2015. aastal registreerus neile kursustele ligi 6000 inimest. B2-taseme õppesse registreerus 2201 inimest, B1-taseme keelekursusel soovis osaleda 1909 inimest ja A2-taseme õppesse registreerus 1851 inimest. 3873 registreerunut märkisid oma elukohaks Tallinna, Ida-Virumaalt soovis eesti keelt õppida 1665 inimest. Kõigile registreerunutele pakutakse pärast olemasoleva keeletaseme testimist sobivat kvaliteetsest tasuta keelekursust neile sobivas asukohas ja sobival ajal.

191. A1- ja A2-tasemel keeleoskuse iseseisvaks omandamiseks õpetaja juhendamisel on Haridus- ja Teadusministeerium loonud veebikeskkonna www.keelekliik.ee. Lähiajal tekib võimalus ka B1-tasemel keeleoskuse omandamiseks samas keskkonnas.

192. 2016.–2017. aastal avati kokku 60 eesti keele ja kultuuri tundmise klubi Tallinnas, Tartus, Sillamäel, Jõhvis, Kohtla-Järvel, lisaks ka Ahtme linnaosas ja Narvas ning Pärnus.

193. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringud näitavad, et kuigi üldine usaldustase riigiinstitutsioonide vastu on tõusnud ja eri kodakondsusega elanikkonnarühmade seas ühtlustunud, ilmnes nii nagu eelnevates monitooringutes (2008, 2011) ka viimases, 2015. aastal tehtud uuringus, et teisest rahvusest inimeste usaldus Eesti riigi ja selle institutsioonide vastu on põhirahvuse omast väiksem. Teisest rahvusest inimesed usaldavad eestlastest rohkem vaid kirikut ja kohalikke omavalitsusi, kõigi teiste institutsioonide vastu on eestlaste usaldus suurem. Eestlaste ja teisest rahvusest inimeste usalduses on kõige suurem erinevus kaitseväge ja presidendi institutsiooni suhtes. Positiivse arenguna tuleb märkida, et teisest rahvusest 15–24-aastaste noorte usaldus Eesti võimuinstitutsioonide – presidendi, valitsuse ja riigikogu – vastu on suurem kui vanemal põlvkonnal ning on sarnane samasse vanuserühma kuuluvate eestlaste usaldustasemega.

194. Eesti venekeelsete elanike vastuseid üldistades võib öelda, et nende riigiidentiteeti mõjutavad eelkõige sellised demograafilised tunnused nagu piirkond, vanus ja sugu. Piirkondadest on probleemseim Ida-Virumaa, kus võrreldes teiste piirkondadega on kõige enam nõrga riigiidentiteediga (46%) ja kõige vähem tugeva riigiidentiteediga inimesi (3%). Naised on tunduvalt paremini lõimunud: meestega võrreldes on naiste osakaal nõrga riigiidentiteediga rühmas palju väiksem ja tugeva riigiidentiteediga rühmas suurem. Vanuserühmade seas eristuvad väga tugevalt üle 60-aastased venelased: teiste vanuserühmadega võrreldes on selles rühmas umbes kaks korda vähem nõrga riigiidentiteedi kandjaid ja umbes kaks korda rohkem tugeva riigiidentiteedi kandjaid.

195. Valdkondlik arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ üldeesmärk on sotsiaalselt sidusa, demokraatlikke väärtusi jagava ja ühiskonnaelus aktiivselt osalevate kogukondadega Eesti ühiskonna kujunemine. Kava alaeesmärkideks on lõimumist toetavate hoiakute kinnistumine

ühiskonnas ja vähelõimunud välispäritoluga püsielanike osalemine ühiskonnas Eesti kodakondsuse omandamise ning uute ühiskondlike teadmiste kaudu.

196. Arengukava eesmärkide saavutamiseks tehakse ühiskonna sidusust soodustavaid, avatust ja vastastikust mõistmist toetavaid meediategevusi. Aktiivse ühiskondliku osalemise ja ühise riigiidentiteedi tekke soodustamiseks rakendatakse koostöö- ja kaasamisprojekte, võimestatakse vabaihendusi kohaliku tasandi otsustusprotsessides osalemisel ning soodustatakse suure venekeelsete inimeste osakaaluga omavalitsuste ja neis tegutsevate kolmanda sektori organisatsioonide koostööd. Selle tulemusena suurenevad eri piirkondades elavate ja eri kultuuritaustaga inimeste omavahelised praktilised kontaktid ja kaasatus ühiskonnaellu.

Küsimus nr 28. Keelenõuded

Keeleinspeksioon

197. 1. jaanuaril 2015 jõustusid karistusseadustiku muudatus ja sellega seotud seadused, mis dekriminaliseerisid hulga juhtumeid, mil Keeleinspeksioon oli kohustatud määrama trahvi. Ebapiisav riigikeele oskus ei ole enam väärtegu. Keeleinspektorid on kohustatud määrama oma ettekirjutuses teatud ametikohal nõutava riigikeele taseme saavutamiseks küllaldase ja realistliku aja. Alates 2015. aastast ei ole määratud ühtki karistust. Seega on suurenenud Keeleinspeksiooni toetav roll – alates 1. juulist 2015 teeb inspeksioon järelevalvet eraettevõtete üle, kes esitavad avalduse keeleõppe pakkumiseks. Tänu sellele on õigus saada kvaliteetset keeleõpet töötajatele paremini tagatud.

198. Keeleseaduse § 23 alusel on kehtestatud eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded nii avaliku sektori kui ka erasektori töötajatele. § 23 lg 4 alusel on antud Vabariigi Valitsuse määrus, milles täpsustatakse, millisel tasemel eri valdkondade töötajad peavad eesti keelt oskama. Keeleoskuse nõuded kehtestatakse, lähtudes töö iseloomust ja töö- või ametikoha keelekasutusolukorrast.

199. Äri sektori puhul seab keeleseaduse § 2 lg 2 keelenõuetele olulise piirangu. Eraõiguslike juriidiliste isikute ja eraettevõtjate keelekasutust reguleeritakse, kui see on õigustatud elanike põhiõiguste kaitseks või avalikes huvides. Avalikud huvid keeleseaduse tähenduses on ühiskonna turvalisus, avalik kord, avalik haldus, haridus, tervishoid, tarbijakaitse ja tööohutus. Eesti keele kasutamise ja keeleoskuse nõue peab olema põhjendatud ning proportsionaalne taotletava eesmärgiga ega tohi moonutada piiravate õiguste olemust.

200. Keeleoskuse nõuded on töötajatele kehtestatud Euroopa Nõukogu keeleõppe raamdokumendi eri tasemel:

- 1) A2: töötajad, kelle suhtlusolukorrad avalikkuse või klientidega on vähenõudlikud ja rutiinsed (ametiasutuste abiteenistujad, valvetöötajad, vedurijuhid);

- 2) B1: avalikkuse või klientidega kokku puutuvad töötajad (päästetöötajad, tegevteenistuses olevad sõdurid, teenindus- ja müügitöötajad, isikuhooldustöötajad, ühissõidukite juhid);
- 3) B2: pedagoogid, meditsiiniõed, avalikku korda tagavad turvatöötajad ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse töötajad;
- 4) C1: riigiametnikud, valitsusasutuste ning kohaliku omavalitsuse asutuste juhid, arstid, psühholoogid, farmatseudid, eesti keele õpetajad, kohtunikud, prokurörid ning politseiametnikud;
- 5) C2: sellise keeleoskuse nõudega ametikohti keeleseadus ei nimeta.

201. Riigikogu ja kohaliku omavalitsuse volikogu liikmetele eesti keele oskuse nõuet kehtestatud ei ole. Alates 2011. aastast kehtib aga nõue, et erakonnad ja valimisliidud peavad valimiskampaania käigus tagama, et poliitiline välireklaam oleks eestikeelne. Reklaami eestikeelsele tekstile võib lisada samas mahus tõlke võõrkeelde.

Venekeelne haridus

202. Formaalses õppes on vene keelt võimalik õppida vaid vähemuskeelena. Samas, kui koolis või kohalikus omavalitsuses on vähemalt kümme teatud emakeele rääkijat, kes avaldavad sellesisulist soovi, on kohalik omavalitsus kohustatud pakkuma neile tunde nende keeles. Sellega seoses rahastab riik ka pühapäevakooli. Eestis on umbes 20 pühapäevakooli, kus õpitakse nädalalõppudel eri keeli ja kultuure.

203. Kõigile eesti keele A2-, B1-, B2- või C1-taseme eksami edukalt sooritanutele hüvitatakse keeleõppekulud. Avaliku sektori töötajatele pakub riik ka tasuta keelekursusi. Kuni A2-tasemeni on saadaval tasuta e-õppe võimalused vene või inglise keele baasil. Praegu tegeletakse nende võimaluste laiendamisega.

Lisa

Tabel 1. Registreeritud kuriteod.

Karistusseadustiku säte		2014	2015	2016
§ 290 ¹	Piinamine			1
§ 291	Võimuliialdus	16	7	8
§ 312	Ebaseaduslik ülekuulamine		1	
§ 324	Kinnipeetud isiku ebaseaduslik kohtlemine			2

Tabel 2. Esitatud süüdistused, 2016.

Karistusseadustiku säte	Kohtusse saadetud		Lõpetatud			
			§ 199 lg 1 p 1: puudub kriminaalmenetluse alus		§ 199 lg 1 p 2: kuriteo aegumistähtaeg on möödunud	
			Kuriteod	Isikud	Kuriteod	Isikud
§ 291	2	1	2	1		
§ 324					1	

Tabel 3. Naturalisatsiooni korras Eesti kodakondsuse omandanud isikute arv 1992–2016.

Aasta	Uusi kodanikke	Aasta	Uusi kodanikke	Aasta	Uusi kodanikke
		2001	3 090	2011	1 519
1992	5 421	2002	4 091	2012	1 340
1993	20 370	2003	3 706	2013	1 189
1994	22 474	2004	6 523	2014	1 615
1995	16 674	2005	7 072	2015	897
1996	22 773	2006	4 753	2016	1 765
1997	8 124	2007	4 230		
1998	9 969	2008	2 124		
1999	4 534	2009	1 670		
2000	3 425	2010	1 189		

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet.